

ViaDia Pirkanmaa ry:n Kadulta Kotiin -hanke

Merkitys yksilölle ja palvelujärjestelmälle

Annika Niskanen

Heli Rantanen

OPINNÄYTETYÖ
Syyskuu 2022

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

NISKANEN, ANNIKA & RANTANEN, HELI:
ViaDia Pirkanmaa ry:n Kadulta Kotiin -hanke
Merkitys yksilölle ja palvelujärjestelmälle

Opinnäytetyö 71 sivua, joista liitteitä 4 sivua
Syyskuu 2022

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää ViaDia Pirkanmaa ry:n Kadulta Kotiin -hankkeen merkitystä sekä yksilölle itselleen että palvelujärjestelmälle. Tarkoituksena oli selvittää asunnottomuuteen liittyviä palveluita, hankkeita sekä vähentämishankkeita. Asunnottomuus ilmiönä ei ole uusi, ja sitä on tutkittu hyvin paljon. Asunnottomuus on vähentynyt huomattavasti vuosikymmenten aikana, mutta siitä huolimatta se on edelleen yhteiskunnallinen ongelma. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää hajasijoitettua Asunto ensin -mallia ja sen toimivuutta Kadulta Kotiin -hankkeen puitteissa. Näitä teemoja tutkittaessa Kadulta Kotiin -hanketta käsiteltiin osana tätä kokonaisuutta: Mitä hanke antaa pitkäaikaisasunnottomalle ja toistuvasti asunnottomana vankilasta vapautuvalle ihmiselle? Millaista tukea ja ohjausta hanke tarjoaa sekä pystyy tarjoamaan, jotta takaisin yhteiskuntaan integroituminen mahdollistuu? Mitä hanke antaa Tampereen asunnottomuustyölle sekä minkälaisia kokemuksia ja näkemyksiä Asunto ensin -mallista ja hajasijoitetusta välivuokrausmallista on?

Tutkimus toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin haastattelemalla Kadulta Kotiin -hankkeen kahdeksaa entistä tai nykyistä asiakasta sekä kahta työntekijää. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Haastatteluun sisältyi narratiivisuutta, jotta omien kokemusten kertominen hankkeesta olisi tullut paremmin esille. Aineiston analyysimenetelmänä oli teoriaohjaava sisällönanalyysi. Asiakkaiden ja työntekijöiden haastatteluiden pohjalta muodostui laaja kuva hankkeen toiminnasta ja työn merkityksellisyydestä. Tampereella on asunnottomuustyötä tekevä toimija, joka huolehtii pitkäaikaisasunnottomista ja toistuvasti asunnottomaksi vankilasta vapautuneista, jotka eivät muuten käytä viimesijaisiakaan sosiaalipalveluita.

Opinnäytetyön keskeiset tulokset kertovat Kadulta Kotiin -hankkeessa tehtävästä työstä, joka on merkityksellistä niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Monesti asunnottomuuteen liittyy kasautuneita ongelmia, minkä vuoksi tuen tulee olla monipuolista. Asunnottomat tai asunnottomuuden vaarassa olevat eivät tiedä riittävästi tarjolla olevista palveluista. Palveluntarjoajat ja niiden potentiaaliset käyttäjät eivät aina kohtaa.

Asiasanat: asunnottomuus, pitkäaikaisasunnottomuus, asunto ensin -malli, välivuokraus, hajasijoitettu

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

NISKANEN, ANNIKA & RANTANEN, HELI:
Project Kadulta Kotiin (from Street to Home) of ViaDia Pirkanmaa ry
The Significance of the Project to an Individual and Social Welfare Services

Bachelor's thesis 71 pages, appendices 4 pages
September 2022

The aim of this thesis is to research was to study and report the potential benefits report the potential benefits that ViaDia Pirkanmaa's Kadulta Kotiin programme has for the social welfare services. The aim of the study was to include discussion on short- and long-term Homelessness by implementing topic relevant theory, issue related public services, social welfare services as well as the Finnish law regarding homelessness. Furthermore, the second goal of this study was to learn the usability of 'Asunto Ensin' model when it is implemented for people who are discharged from prisons and for the long-term homeless.

The societal benefit of this study was gain understanding of the Kadulta Kotiin programme as a crucial part of the overarching topic of homelessness, and the benefits it has to offer to both; people struggling with long-term homelessness as well as people discharged from prisons with no place of residence. This thesis will elaborate on what kind of support and guidance the project has to offer in order to make integration back to the Finnish society possible.

The study was conducted by semi structured qualitative interviews. Additionally, the qualitative analysis is was based on theoretical frameworks. The results of the study showed that the work in Kadulta Kotiin project is meaningful both physically, psychologically and socially. The homeless or those at risk of homelessness do not know enough about the services available.

Key words: homelessness, long-term homelessness, pathways to housing, interim rental

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KADULTA KOTIIN -HANKE	8
3	ASUNNOTTOMUUS	10
	3.1 Määritelmä ja syyt	10
	3.2 Asunnottomuus Suomessa	11
	3.3 Asunnottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy	14
	3.4 Asunto ihmisen perustarpeena.....	16
4	ASUNTO ENSIN -MALLI	19
	4.1 Asunto ensin -mallin määritelmä	19
	4.2 Asunto ensin -malli Suomessa ja maailmalla	22
5	ASUNNOTTOMUUDEN PALVELUJÄRJESTELMÄ	26
	5.1 Asiakasprosessi asunnottomuustyössä	26
	5.2 Syrjäyttävät rakenteet	27
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
	6.1 Tarkoitus ja tavoite	29
	6.2 Tutkimustehtävä- ja kysymykset	29
	6.3 Aineiston keruumenetelmä.....	30
	6.4 Aineiston analyysi	32
7	TUTKIMUSTULOKSET	34
	7.1 Palvelujärjestelmän ulkopuolelle jäävät asunnottomat	34
	7.1.1 Palvelutietoisuus ja asumisneuvonta	36
	7.1.2 Epäluottamus	38
	7.2 Palveluiden joustavuus asunnottomuuden vähentämiseksi	40
	7.2.1 Vapaat ja kohtuuhintaiset asunnot.....	42
	7.2.2 Asumisen taidot.....	43
	7.2.3 Ennaltaehkäisy	45
	7.3 Hankkeen kokonaisvaltainen apu asiakkaille	47
	7.3.1 Fyysinen tuki	49
	7.3.2 Psykkinen tuki.....	50
	7.3.3 Sosiaalinen tuki	51
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	54
	8.1 Miksi palvelujärjestelmän ulkopuolelle jää asunnottomia?	54
	8.2 Millaisia toimenpiteitä tarvitaan asunnottomuuden vähentämiseksi? 55	
	8.3 Mikä on Kadulta Kotiin -hankkeen merkitys osana palvelujärjestelmää?	57

9	POHDINTA	59
9.1	Eettisyys ja luotettavuus.....	59
9.2	Prosessin arviointi ja jatkotutkimusaiheet.....	60
	LÄHTEET	63
	LIITTEET	68
	Liite 1. Haastattelukutsu.....	68
	Liite 2. Suostumuslomake.....	69
	Liite 3. Haastattelurunko	70

1 JOHDANTO

Asunnottomuutta on ollut Suomessa pitkään ja ilmiönä se ei ole uusi. Vaikka tilastollisesti asunnottomuus ja pitkäaikaisasunnottomuus on vähentynyt vuosikymmenten saatossa, on se siitä huolimatta edelleen yhteiskunnallinen ongelma eikä sen vakavuutta ole syytä vähätellä. (Asunnottomat 2020 2021.) Asunnottomat ovat yhteiskuntamme yksi huono-osaisten joukko ja niitä on huomattava määrä. Asunnottomia oli Suomessa vuoden 2021 lopussa tilaston mukaan 3 950 (Asunnottomat 2021 2022). Asunnottomuuden syyt ovat moninaisia, eikä sen ennaltaehkäisy ole yksiselitteistä. Yhteiskuntamme on jatkuvassa kehityksessä, mutta siitä huolimatta asunnottomuutta ei ole onnistuttu poistamaan. On selkeästi huomattavissa, ettei asunnottomien palvelut ole pystyneet kehittymään samassa virrassa yhteiskuntamme tavoin. Asunnottomuuden vähentämishjelmia ja hankkeita on ollut kuluneiden vuosien aikana (Paavo I, Paavo II, Nimi ovesa ja Aune), mutta onko asunnottomien ääntä kuultu, jotta tarjolla olevat palvelut ja tukitoimet olisivat oikein kohdennettuja.

Lainsäädännöllä ja palvelujärjestelmällä on velvollisuus huolehtia yhteiskuntamme heikoimmassa asemassa olevista ihmisistä, kuten asunnottomista. Julkisen sektorin kaupungit ja kunnat tarjoavat asunnottomille palveluita ja Suomessa jokaisella kaupungilla on vähimmäisvaatimukset palveluista, joita täytyy asukkailensa järjestää (Valtiovarainministeriö n.d.). On kuitenkin eri asia löytävätkö asunnottomat nämä palvelut tai hyödyntävätkö he niitä. Sillä on suuri merkitys vastaavatko asunnottomille suunnatut palvelut heidän tarpeitansa, ovatko ne sijainniltaan suotuisat ja muutoinkin helposti saatavilla eli onko palveluiden järjestämisessä huomioitu asunnottoman kriisiytynyt elämäntilanne. Ei riitä, että palvelut järjestetään lainsäädännön mukaan, vaan siihen tarvitaan inhimillisyyttä ja asunnottomuuteen liittyvää kokonaisvaltaista ymmärrystä. Opinnäytetyössä tutkimme minkälaisia ajatuksia palvelujärjestelmä ja sen tarjoamat palvelut on asunnottomien keskuudessa herättänyt. Pohdimme minkä vuoksi heikoimmassa asemassa olevat ihmiset toisinaan jättäytyvät viimesijaistenkin sosiaalipalveluiden ulkopuolelle.

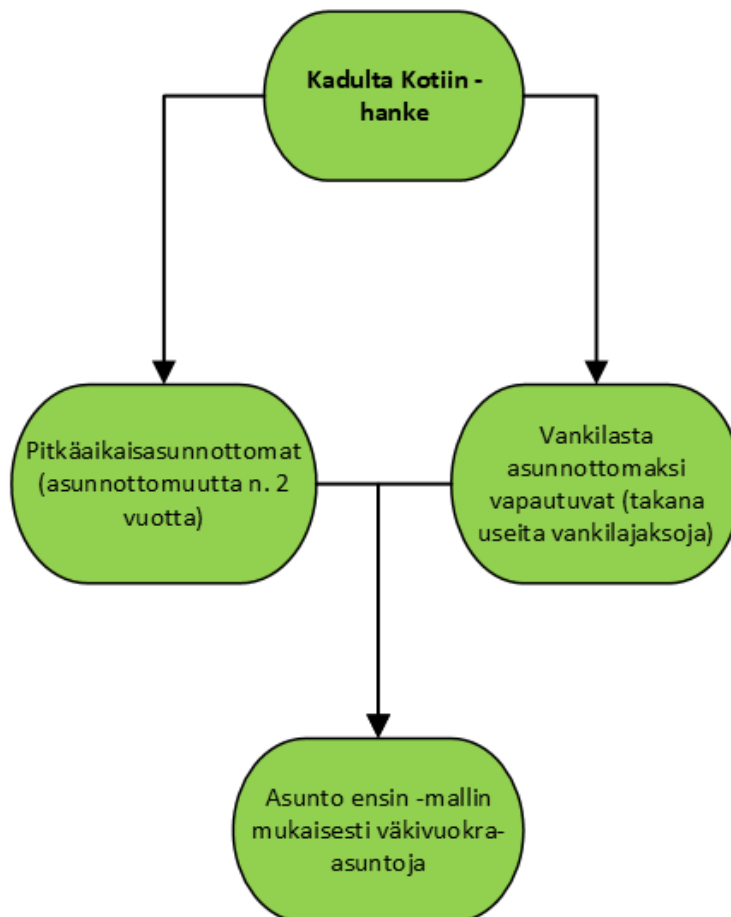
Lähdimme tutkimaan asunnottomuutta, asunnottomuuden palvelujärjestelmää ja Tampereella toimivaa hanketta, joka tarjoaa asuntoja niille asunnottomille, jotka eivät käytä viimesijaisiakaan sosiaalipalveluita. ViaDia Pirkanmaa ry:n Kadulta Kotiin -hanke asuttaa välivuokra-asuntoihin Asunto ensin -mallin mukaisesti pitkäaikaisasunnottomia ja toistuvasti asunnottomana vankilasta vapautuvia henkilöitä (Kadulta Kotiin n.d.). Selvitämme, miten Kadulta Kotiin -hankkeessa tuetaan niitä henkilöitä, jotka ovat olleet hyvinkin pitkään ilman asuntoa tai olleet vankilassa irrotettuna yhteiskuntamme normaaleista velvollisuuksista ja vastuista. Pohdimme mitä Kadulta Kotiin -hanke antaa näille ihmisille, jotka eivät ole pitkään aikaan eläneet yhteiskuntamme normien mukaan tavallisessa arjessa. Yhteiskuntaan takaisin integroituminen on toisinaan hyvinkin haastavaa ja se vaatii hankkeen työntekijöiltä tukea sekä ohjausta, jotta hankkeen asiakkaat saisivat parhaan mahdollisen uuden alun elämäänsä.

Tulemme käsittelemään asunnottomuuteen ja asunnottomuuden palvelujärjestelmään liittyvää teoriaa, jotta pääsemme Kadulta Kotiin -hankkeen toimintaan syvemmin käsiksi. Pohdimme mitä hanke antaa asiakkaalle ja sitä kautta asunnottomuuden palvelujärjestelmälle. Kadulta Kotiin -hanke välivuokraa asuntoja Asunto ensin -mallin mukaisesti. Tutkimme Asunto ensin -mallin mukaista asuttamista, sen mahdollisuuksia ja minkälaisia oikeuksia, velvollisuuksia tai haasteita kyseinen malli luo. Asunto ensin -malli mahdollistaa sosiaalipalveluiden ulkopuolella olleille ihmisille uudenlaisen asuttamisen muodon ja tutkimme miten hankkeen asiakkaat suhtautuvat siihen. Pitkään asunnottomana olleet ja asunnottomaksi vankilasta vapautuneet saavat hankkeen työntekijöiltä monipuolista tukea, kun muuttavat hajasijoitettuihin asuntoihin yhteiskuntamme normien mukaisesti taloyhtiöihin.

Tässä opinnäytetyössä paneudumme Kadulta Kotiin -hankkeen kahdeksan asiakkaan ja kahden työntekijän kokemuksiin ja näkemyksiin hankkeesta. Miten yksilö kokee hankkeen tarjoaman tuen ja mitä Kadulta Kotiin -hankkeen yhteisö voi parhaimmillaan antaa asiakkailleensa. Minkälainen merkitys hankkeella ja Asunto ensin -mallin hyödyntämisellä on yhteiskunnallisella tasolla ja mitä se antaa Tampereen asunnottomuustyölle. Tutkimuksessa haastateltavat ovat avanneet elämänsä ja kertoneet avoimesti kokemastaan asunnottomuudesta ja mitä Kadulta Kotiin -hanke on itselleen antanut.

2 KADULTA KOTIIN -HANKE

ViaDia Pirkanmaa ry:n Kadulta Kotiin -hanke on toiminut neljän vuoden ajan (2018–2021) ja on tarjonnut pitkäaikais- ja katuasunnottomille sekä toistuvasti asunnottomana vankilasta vapautuville välivuokra-asuntoja (kuvio 1). Asumisratkaisun tarkoituksena on luoda asuttamisesta pitkäaikainen. Toiminta on saanut pysyvämmän kohdennetun toiminta-avustuksen STEA:lta vuoden 2022 alusta alkaen. Hankkeen kohderyhmään kuuluvat ne asunnottomat, joille viranomaistyös-kentely on mahdotonta oman elämänhallinnan menettämisen vuoksi. (Kadulta Kotiin n.d.)

KUVIO 1. Kadulta Kotiin -hankkeen asuttamisen kriteerit.

Tällä hetkellä Kadulta Kotiin -hankkeella on välivuokrauksessa 23 asuntoa. Asunnot ovat hajasijoitettuna ympäri Tamperetta. Hanke on suunnattu erityisesti niille

henkilöille, jotka eivät syystä tai toisesta käytä viimesijaisiakaan sosiaalipalveluita. Tämä tarkoittaa sitä, että hankkeen asiakkaaksi tullaan nimensä mukaisesti suoraan kadulta tai vankilasta. Hankkeen tarkoitus on antaa henkilöille mahdollisuuksia ja valmiuksia itsenäisenpään asumiseen. Kadulta Kotiin -hanke tekee matalankynnyksen uudenlaista asunnottomuustyötä. Työvälineenä hyödynnetään Asunto ensin -mallia, koska asunnon ja työntekijöiden tuen avulla pyritään luomaan mahdollisuus integroitua osaksi yhteiskuntaa ja tuntea itsensä hyväksytyksi. Pitkällä aikavälillä hankkeella on tavoitteena vähentää asunnottomuuden luomaa painetta ympäristölle ja vähentää yhteiskunnalle aiheutuneita kuluja. (Kadulta Kotiin n.d.)

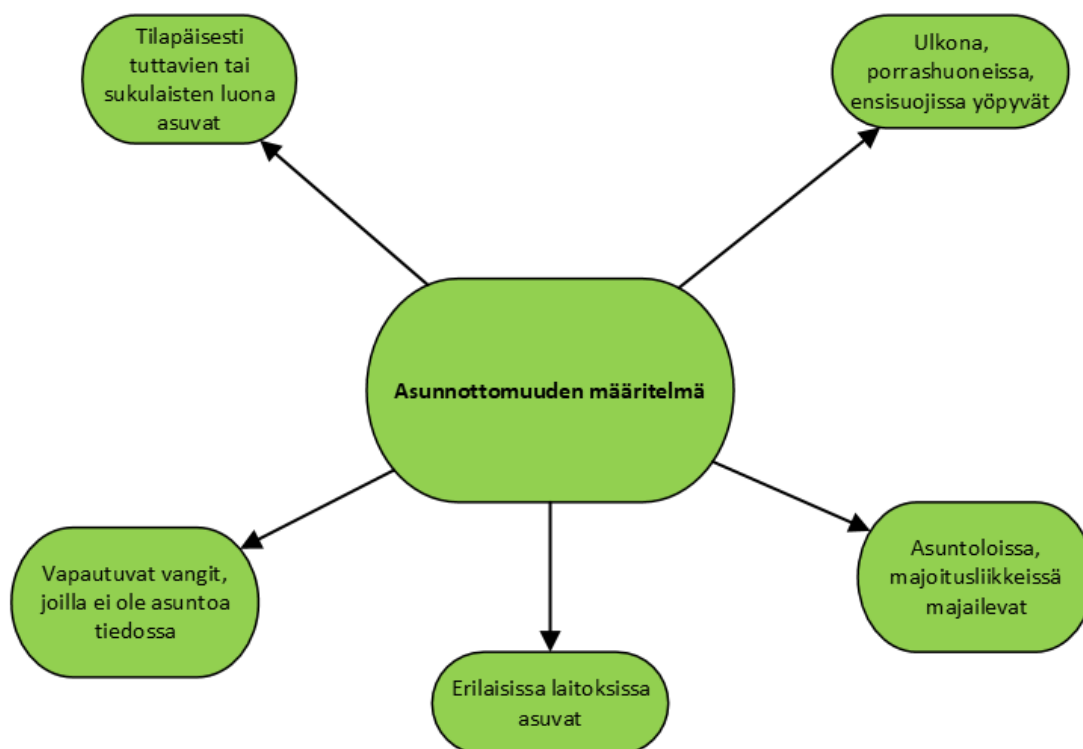
Kadulta Kotiin -hanke on osa ViaDia Pirkanmaa ry:n toimintaa ja sen vuoksi asiakkaille mahdollistuu järjestön toteuttama kuntouttava työtoiminta, vankilakuntoutus ja ryhmätoiminta sekä ruoka-apu (Kadulta Kotiin n.d.). Asumisen edellytys ei ole kuitenkaan osallistuminen edellä mainittuihin esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan, vaan ne toimivat toisistaan riippumattomina. Kadulta Kotiin -hankkeen työntekijät antavat asiakkailensa monipuolista ja yksilöllistä tukea huomioiden kunkin voimavarat ja tuen tarpeen.

Työntekijät antavat tarvittaessa tukea ja apua jo siinä vaiheessa, kun asiakas on muuttamassa ViaDian asuntoon. Muuttoapu on joillekin asiakkaille välttämätöntä pitkäaikaisasunnottomuuden tai vankilasta vapautuneen elämäntilanne huomioiden. Joillakin asiakkaila elämäntilanne voi olla hyvinkin kriisiytynyt, jonka vuoksi apua tarvitaan heti asunnon saatuaan. Hankkeen työntekijät tapaavat asiakkaita ja antavat tukea sekä apua niihin asioihin, mikä yksilölle itselleen on tarpeen. Toisille asiakkaille keskustelu ja asioiden jakaminen työntekijöiden kanssa on välttämätöntä, jotta yhteiskuntaan integroituminen mahdollistuu. Toisille puolestaan riittää asunto pään päälle. Luonnollisesti toiset tarvitsevat enemmän ohjausta, tukea ja apua yhteiskuntaan integroituaakseen. Työntekijöillä on mahdollisuus hoitaa asiakkaiden kanssa viranomaisasioita puhelimitse tai virastossa paikalla. Yksilö voi kokea Kelan kanssa tehtävän viranomaistyöskentelyn hankalaksi, etenkin jos on ollut pitkään ilman tarjolla olevia etuuksia esimerkiksi vankilatuomion vuoksi.

3 ASUNNOTTOMUUS

3.1 Määritelmä ja syyt

Asunnottomaksi määritellään Suomessa henkilöt, joilla ei ole omaa asuntoa (Asunnottomat 2020 2021). Vailla vakinaista asuntoa ry (2021) määrittelee asunnottoman henkilön siten, että asunnon yöpyy ulkona, porrashuoneissa, ensisuojuissa, asuntoloissa tai majoitusliikkeissä. Asunnottomiksi määritellään tämän lisäksi eri laitoksissa asuvat, vankilasta vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa sekä väliaikaisesti tuttavien tai sukulaisten luona majoittuvat (kuvio 2). Asunnottomaksi joutumisen riski on suurempi päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivälle, maahanmuuttajalle sekä pienituloiselle. Asunnottomuutta lisäävä tekijä kasvukeskuksissa on pula kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista ja korkeat vuokrat. Elämässä tapahtuvat kriisit lisäävät osaltaan asunnottomuutta, näitä voivat olla esimerkiksi sairastuminen, puolison kuolema, työttömyys tai avioero. (Asunnottomuus n.d.) Syitä asunnottomuuteen on myös perheväkivalta ja vankilasta vapautuminen (Mielenterveystalo n.d.).

KUVIO 2. Asunnottomuuden määritelmä (mukaellen Asunnottomuus n.d.).

Päivi Kvist (2020) on tehnyt Pro gradu -tutkielman, siitä kenellä on vastuu asunnottomuudesta. Miten asunnottomuutta selitetään julkisessa keskustelussa sekä miten asunnottomuutta selitetään yksilön- ja yhteiskunnan vastuulla olevana ongelmana. Kyseessä on oululainen tapaustutkimus ja aineisto kerättiin viidellä pitkäaikaisasunnottoman henkilöhaastatteluilla sekä kahdeksalla lehtiartikkelilla. Tutkimustulokset kertovat asunnottomuuden moniongelmaisuudesta. Asunnottomiksi jouduttiin sosiaalisista ja terveydellisistä syistä, sekä jo lapsuusaikaisista tapahtumista johtuen kuten sijoituksista, useista muutoista tai kiintymyssuhteen puutteen vuoksi. Sosiaaliset ongelmat paikantuvat avioeroon ja työpaikan menetykseen. Fyysiset ja psyykkiset ongelmat erilaisiin mielenterveys- ja päihdeongelmiin. (Kvist 2020.)

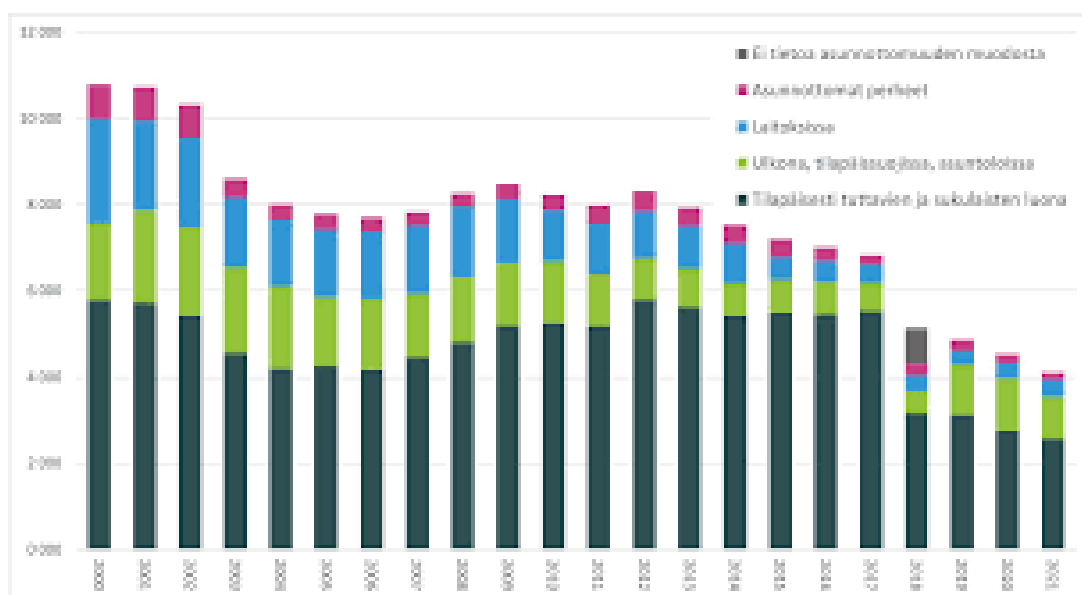
Pitkäaikaisasunnottomia on alettu tilastoimaan vuodesta 2008. Heitä oli vuoden 2021 lopussa 1 318. (Asunnottomat 2021 2022.) Etenkin pitkittyneessä asunnottomuudesta kyse on huono-osaisuuden kasautumisesta ("Nimi ovelsa" n.d.). Pitkäaikaisasunnottomiksi lasketaan ne asunnottomat, jotka ovat olleet toistuvasti asunnottomia viimeisen kolmen vuoden aikana tai ovat olleet vähintään vuoden yhtäjaksoisesti asunnottomina. Asunnottomuuden kestoa oleellisempi asia on pitkäaikaisasunnottomien henkilöiden hoidon ja avun tarpeellisuus. Asumista vaikeuttaa jokin terveydellinen tai sosiaalinen ongelma, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmat tai talousvaikeudet. Asunnottomuus uhkaa pitkittyä tai pitkittyä sopivien tukipalveluiden puuttumisen tai sopivien asumisratkaisujen löytämisen vuoksi. (Asunnottomat 2020 2021.) Päivi Kvistin (2020) Pro gradu -tutkielmassa pitkäaikaisasunnottomat toivoivat palvelujärjestelmään joustavuutta ja päihdepalveluihin parannusta resurssien ja konkreettisen avun keinoin. Asunto ensin -mallin mukainen asuttaminen voisi toimia pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen kannalta merkittävänä tekijänä.

3.2 Asunnottomuus Suomessa

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (2022) selvityksen mukaan Suomessa asunnottomia ihmisiä oli vuonna 2021 yhteensä 3 948 (kuvio 3). Tämä on 393 vähemmän kun edelliseen vuoteen verrattuna. (Asunnottomat 2021 2022.)

Näistä henkilöistä nuoria, alle 25-vuotiaita oli 711. Asunnottomia perheitä ja pariskuntia oli 165. Naisten määrä oli 891 ja asunnottomia maahanmuuttajia oli 720. (Asunnottomuus n.d.) Suomessa asunnottomuus keskittyy suuriin kaupunkeihin (Asunnottomat 2021 2022). Yli puolet asunnottomista ihmisistä on pääkaupunkiseudulla (Asunnottomuus n.d.). Asunnottomuus ei ole ilmiönä uusi, sitä on tilastoitu Suomessa jo vuodesta 1987 lähtien. Silloin asunnottomien määrä Suomessa oli reilu 18 000. (Asunnottomat 2021 2022.) Tavoitteellista työtä asunnottomuuden vähentämiseksi on Suomessa tehty jo viimeiset 12 vuotta ja Suomi on EU-maista ainoa, jossa asunnottomuus on laskenut useana vuotena peräkkäin (Ympäristöministeriö n.d.).

Tilastollisesti 65 % yksinelävistä asunnottomista majoittuu sukulaisten ja tuttavien luona (Asunnottomat 2021 2022). Yksineläviä asunnottomia on kuitenkin paljon enemmän – piiloasunnottomuus on yksi tämänlainen asunnottomuuden muoto, jotka jäävät tilaston ulkopuolelle. Tässä uudessa asunnottomuuden muodossa ihminen on kirjoilla jonkun luona, mutta ei pysty siellä olemaan syystä tai toisesta. Syitä tähän ovat esimerkiksi väkivalta tai hyväksikäyttö. Tämä on yleisintä maahan muuttaneiden, nuorten ja etenkin naisten keskuudessa. (Asunnottomuus n.d.)

KUVIO 3. Asunnottomuus Suomessa 2000–2021 (Asunnottomat 2021 2022).

Stenius-Ayoade on tutkinut väitöskirjassaan Housing, Health and service use of THE Homeless in Helsinki, Finland asunnottomien terveyttä. Tutkimuksessa on seurattu kolmea ryhmää, jotka majoituivat ensisuojojissa yhdistelemällä rekisteritietoja useista rekisteritietokannasta. Yhteensä tutkimuksessa seurattiin 1 458 ensisuojojassa asuvaa henkilöä jopa kymmenen vuoden ajan. Heidän asumistansa, sairastavuutta ja kuolleisuutta vertailtiin verrokkiryhmään. Tutkimus on osoittanut, että asunnottomilla oli huomattavasti enemmän etenkin mielenterveydenhäiriöitä. Kymmenen vuoden seurannan aikana asunnottomien kuolleisuus oli viisinkertainen verrattuna verrokkiryhmään, eli noin puolet ensisuojojassa majoittuneista kuoli kymmenen vuoden aikana. Lisäksi tutkittavilla oli yli neljäkymmentä kertaa enemmän sairaalapäiviä psykiatrisessa sairaalahoidossa ja kymmenenkertaisesti päivystyskäyntejä. Myös heillä, jotka majoituivat ensisuojojissa vain tilapäisesti tai lyhytaikaisesti oli paljon sairaalakäyntejä verrattuna verrokkiryhmään. Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että Suomessa asunnottomuuteen liittyy usein terveysongelmia ja selkeästi kohonnut kuolemanriski. (Stenius-Ayoade 2019.)

Tampereen yliopistossa Pro gradu -tutkielman tehnyt Marjo Niittyne on tutkinut asunnottomuutta (2012). Asunnottomuuden polulta asumisen polulle on narratiivinen näkökulma asunnottomuuden ja asumisen kokemukseen pohjautuva. Tätä on hyvä tarkastella, koska se kertoo tamperelaisesta pitkäaikaisasunnottomuudesta kahdeksan asunnottoman näkökulmasta. Keskeisenä on asumispalveluiden kehittämiseen liittyvien vaihtoehtojen tarkastelu ja asunnottomuuden prosessi sekä tutkimuksen osallistuminen Nimi ovesa -hankkeeseen. Tutkimustuloksissa selviää asunnottomaksi päättymisen tekijöiksi päihde- ja mielenterveysongelmat, puutteelliset asumistaidot, laitosenämä sekä parisuhteen päättyminen. Asunnottomuuden polulla mukana ovat rahankäytön haasteet ja päihdeet. Asunnottomat kokivat erilaiset asumispalvelut ja palveluratkaisut toimimattomaksi. Kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen lisääminen ei poista asunnottomuutta, koska puutteelliset asumistaidot vaikeuttavat asumisen pysymistä. Tuloksissa selviää, että uudenlaisia innovatiivisia ratkaisuja tarvitaan asunnottomuuden palveluihin. (Niittyne 2012.)

3.3 Asunnottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy

Suomi on sitoutunut asunnottomuuden ehkäisemiseen ja poistamiseen YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa. Perustuslaki turvaa yksityisyyden suojan ja kotirauhan kansalaisille. (Kaakinen 2013, 16.) Tavoitteellista asunnottomuustyötä on tehty Suomessa jo pitkään. Keväällä 2019 hallitus otti tavoitteeksi asunnottomuuden puolittumisen tavoitteen vuoteen 2023 mennessä sekä poistamisen 2027 vuoteen mennessä. (Asunnottomuus n.d.) Asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn ja poistamiseen on ollut vuosien aikana useita hankkeita ja vähentämishjelmia. Niissä pyritään järjestelmällisesti löytämään keinoja ja ratkaisuja asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseen ja poistamiseen, jotta lopulta päästäisiin hallituksen tavoitteisiin. Kullakin hankkeella ja vähentämishjelmalla on omat toimintatavat, tavoitteet ja niitä seurataan toimikauden aikana.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma Paavo I toimi vuosina 2008–2011 (Asunto ensin n.d.). Ohjelman tavoitteena oli tehostaa asunnottomuuden ennaltaehkäisyä ja mahdollistaa vaikeimman pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen. Pysyvillä ja kestäville ratkaisuille tarkoituksena oli puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2011 mennessä. Tähän tulokseen tarkoituksena oli päästä kohdennettujen toimenpiteiden kokonaisuuden myötä, kuten Asunto ensin -periaatteen mukaisesti. (Kaakinen 2012.) Ohjelman tuloksina tulivat rakenteelliset muutokset ohjelmapaikkakunnilla, tukihenkilöstön lisääminen ja asuntojen määrällisten tavoitteiden toteutuminen (Kaakinen 2013, 17).

Nimi ovesa toteutettiin 2010–2012 Tekes-rahoitteisesti. Hanke sisältyi pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman 2008–2011 toteutukseen (Asunto ensin n.d.), jonka tavoitteena oli puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2011 mennessä (Nimi ovesa 2010). Tarkoituksena oli kehittää palvelujärjestelmässä Asunto ensin -periaatteisesti toimivia palveluita, kohdentua asunnottomuuden vähentämiseen sekä ennaltaehkäisyyn. Hankkeessa käytettiin keskeisesti yhteiskehittämisen menetelmää systemaattisella verkostotyöllä, merkittävä rooli oli palveluiden käyttäjien kokemusasantuudella sekä asiakasnäkökulmalla. (Asunto ensin n.d.) Eettinen lähtökohta hankkeelle oli ihmisarvo ja oikeus sekä mahdollisuus tulla kohdelluksi arvokkaaksi (Kaakinen 2013, 16). Hankkeessa tehtiin kansainvälistä yhteistyötä yhdysvaltalaisen Pathways to Housing -

organisaation kanssa (Asunto ensin n.d.). Tampereella keskeistä oli asumisneuvonta, häätöjä ennaltaehkäisevä työ sekä sosiaalinen isännöinti. Hankkeessa huomattiin, että asunnottomien näkökulmasta palvelujärjestelmä on runsas, mutta pirstaleinen. Palvelukokonaisuus on hajanainen ja vaikea hahmottaa. Asunnottomia voidaan ohjata väärin palveluihin ja päällekkäisyyksiä syntyy. (Nimi ovela 2010.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma Paavo I sai jatkoa 2012–2015 Paavo II -vähentämishjelmalla. Vähentämishjelmalla tavoiteltiin pitkäaikaisasunnottomuuden poistoa vuoteen 2015 mennessä. Paavo II toimenpiteenä oli 1250 asunnon, tukiasunnon ja hoitopaikan lisääminen pitkäaikaisasunnottomille. Osana Paavo II -hanketta toimi myös muita hankkeita, kuten Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisyhanke ja Oma koti -hanke. Oma koti -hankkeen tavoitteena oli vähentää yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden ja vankilasta vapautuneiden asunnottomuutta. (Karppinen & Fredriksson 2016.) Paavo ohjelmat 2008–2015 vähensivät pitkäaikaisasunnottomuutta huomattavasti (Asunnottomuus n.d.).

Culhane, Granfelt, Knutagård ja Pleace (2015) ovat arviointiraportissaan ”The Finnish Homelessness Strategy” arvioineet pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmia Paavo I ja Paavo II. Raportissa on keskitytty arvioimaan erityisesti USA:n ja Ruotsin asunnottomuuden vähentämisen malleja ja miten niitä voitaisiin hyödyntää Suomalaisessa asunnottomuustyössä. Arviointia on tehty tausta-aineistojen lisäksi myös Helsingissä tehtyjen kenttävierailuiden avulla. Lisäksi tutkijat ovat hyödyntäneet arviossaan kotimaansa asunnottomuuteen viittavia aineistoja ja kansainvälisiä tutkimuksia aiheesta. Tutkijat arvioivat, että Paavo I ja Paavo II -hankkeiden tavoitteet pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi ovat saavutettu huolellisella suunnittelulla ja toimivalla yhteistyöstrategialla. Tutkimuksessa on arvioitu, että Asunto ensin -mallin mukaisella asunnottomuustyöllä voidaan pystyä turvaamaan asunto kaikista heikoimmassa asemassa oleville riittävällä ja oikeinkohdistetulla tuella. (Culhane, Granfelt, Knutagård & Pleace 2015.)

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma Aune toimi 2016–2019. Tavoitteena vähentämishjelmalla oli torjua asunnottomuuden uusiutumista ja

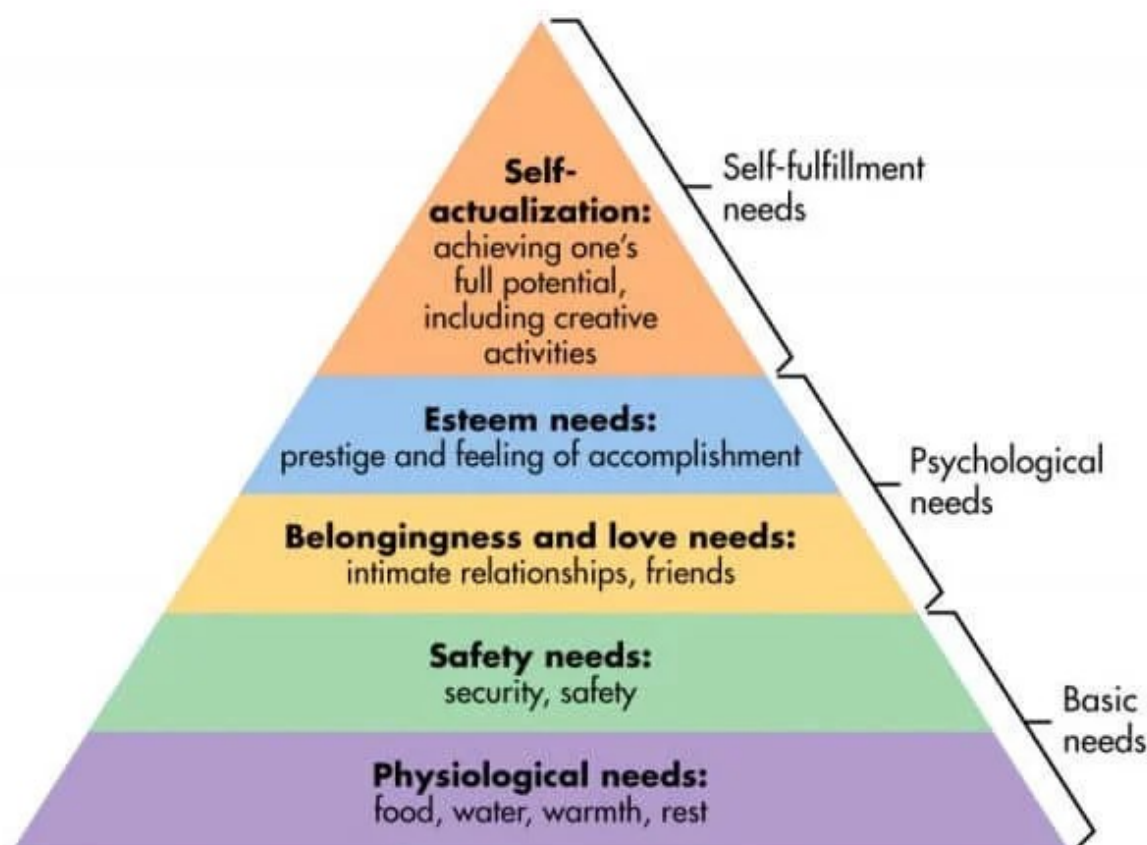
vahvistaa asunnottomuuden ennaltaehkäisyä. Keskeisiä toimenpiteitä näiden saavuttamiseksi oli 20. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kannalta toimenpiteitä olivat esimerkiksi kohtuuhintaisen asuntotuotannon lisääminen ja asuntotarjonnan monipuolistaminen asunnottomille, kaupunkeihin asunnottomuutta ennaltaehkäisevät strategiat ja suunnitelmat sekä riskiryhmien turvattu siirtyminen laitoksista tai asumispalveluista itsenäiseen asumiseen. Toimenpiteitä asunnottomuuden uusiutumiseen olivat esimerkiksi varmistaminen päihteet sallivien ja päihteettömien asumispalveluiden kattava saatavuus sekä kehittää kotiin vietävää moninaista tukea. (Karppinen 2020.)

Osa toimenpide ohjelma Aunea oli vuosina 2016–2019 toimiva AKU-hanke: asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat – varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisentuki. Tavoitteena rakentaa kuuteen hankekaupunkiin ennaltaehkäisyn strategiat. Tämän lisäksi asiakasosallistumisen ja kokemusasiantuntijuuden rakenteiden vahvistaminen ja luominen olivat keskeisessä osassa. Hankkeessa kokeiltiin myös uusia asunnottomuustyön toimintatapoja. Tampe-reella painopisteiksi muodostuivat asumisneuvonnan kehittäminen ja laajentaminen, asumissosiaalisen työn osaamisen lisääminen palvelujärjestelmässä sekä erityistä tukea tarvitsevien asunnottomuuden ennaltaehkäisy. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategia 2020.)

3.4 Asunto ihmisen perustarpeena

Ihmispsykologiasta tunnettu Abraham Maslow on kehittänyt tarvehierarkian, jossa järjestämme omat tarpeemme sen mukaan, miten ne tukevat omaa hyvinvointiamme. Maslow on järjestänyt tarpeet tärkeimmästä vähiten tärkeimpään. Teoria on tunnettu pyramidista, johon hän on visuaalisesti järjestänyt tarpeet, jotka vaikuttavat jokaiseen henkilöön. Pyramidiin on kuvattu fysiologiset tarpeet, turvallisuuden tarpeet, sosiaaliset tarpeet, tunnustuksen tarve ja itsensä kehittämisen tarpeet (kuvio 4). Pyramidin pohjalla on ihmisen tärkeimmät tarpeet selviytymisen kannalta. Maslowin teorian mukaan alimmat osat täytyy täyttyä, ennen kuin voimme siirtyä pyramidin ylimpiin osiin. Maslow on alimmalle tasolle nimenyt perustarpeet: fysiologiset tarpeet ja turvallisuuden tarpeet. (Maslow tarvehierarkia 2018.)

Perustarpeiksi voidaan luokitella asunto, puhdas vesi, riittävä ravinto sekä vaateus. Asunnon puutteella on lukuisia vaikutuksia yksilön elämään. (Ihmisarvo mukaan kuntapolitiikkaan n.d.) Ihminen on kokonaisuus ja ihmisen tarpeet eivät paikannu ainoastaan perustarpeisiin. Maslow ajattelee, että perustarve kuten asunto tulee olla, jotta voi mennä pyramidissa eteenpäin esimerkiksi täyttämään sosiaalisia tarpeita (Maslow tarvehierarkia 2018). Maslowin tarvehierarkian mukaan asunnoton ihminen ei voi päästä pyramidissa ylöspäin ja saavuttaa muita tärkeitä tarpeita elämässään. Asunto luo usein ihmiselle turvaa, tasapainoa ja paremman mahdollisuuden ylläpitää sosiaalisia suhteita. Asunto antaa vapauden siihen, ettei ole muista ihmisistä riippuvainen. Asunto on ihmisen perustarve. Tarvehierarkian mukaan asunnottoman turvallisuuden tarpeet, sosiaaliset tarpeet, tunnustuksen tarve ja itsensä kehittämisen tarve jäävät täyttämättä (Maslow tarvehierarkia 2018).

KUVIO 4. Maslowin tarvehierarkia (Maslow'n tarvehierarkia 2018).

Maslowin tarvehierarkian näkökulmasta oma asunto täyttää jonkinlaiset vähimmäistarpeet ihmiselle. Toisaalta myös tämä tarve voi olla täyttämättä ja silloin teorian mukaan muitakaan elämän arvokkaita osia ei voi tavoitella. (Tuomaala 2018.) Maslowin tarvehierarkia on kuvattu myöhemmin vuosina rappusilla tai tikkailla. Se konkretisoi sitä, että ihminen voi liikkua tasojen välillä tai täyttää monia tarpeita samanaikaisesti. (Lehto 2020.) Asunnon ajatellaan olevan ihmisen perustarve ja kaikkein huono-osaisimmat yhteiskunnan reunalla ovat asunnottomat. Asunnottomuuteen liittyy huono-osaisuutta ja/tai ihmisen omaa kokemusta huono-osaisuudesta. Sosiaalipalveluissa huono-osaisuus paikantuu erityisesti asunnottomuuspalveluihin ja mielenterveys- ja päihdepalveluihin sekä niiden käyttöön. (Niemelä & Saari, 23.)

Päivi Kvistin (2020) tutkielmassa asunnottomien haastatteluissa selvisi kokemus huono-osaisuudesta, syrjäytyminen yhteiskunnasta, eriarvoisuuden kokemukset ja oman identiteetin leimaaminen (Kvist 2020). Nykyään ihmisen oma kokemus huono-osaisuudesta on otettu huomioon ja tämän vuoksi huono-osaisuuden moniulotteinen arviointi on mahdollista. Huono-osaisuuskokemuksia on selvitetty tutkimuksen (2012) avulla, aineistoja on kerätty työikäisestä väestöstä, ruokajonojen Suomalaisista ja asunnottomista. Kyselyyn vastasi yhteensä 3 155, joista asunnottomia oli 129. Asunnottomien aineisto kerättiin keväällä 2011 kolmen asuntolan asukkaista. Kohderyhmä oli haasteellinen ja kaikki eivät halunnut kyselyyn osallistua tai siihen oli muita esteitä, kuten dementia, päihtymistila tai keskittymiskyky. Tutkimuksessa selvisi koetun huono-osaisuuden olevan selvästi laajamittaisempaa asunnottomien keskuudessa kuin työikäisten väestön. Kuitenkin asunnottomien keskuudessa voi olla suuria kokemuksellisia eroja. Ihmisellä on systemaattinen taipumus aliarvioida suhteellinen huono-osaisuus ja yliarvioida sosiaalinen asemansa. Tämä on sidoksissa yhteiskunnan institutionaaliseen rakenteeseen ja osoittaa, että koettua huono-osaisuutta hyvinvointivaltio pystyy vähentämään. (Niemelä & Saari 2013, 24, 30, 32, 39, 40.)

4 ASUNTO ENSIN -MALLI

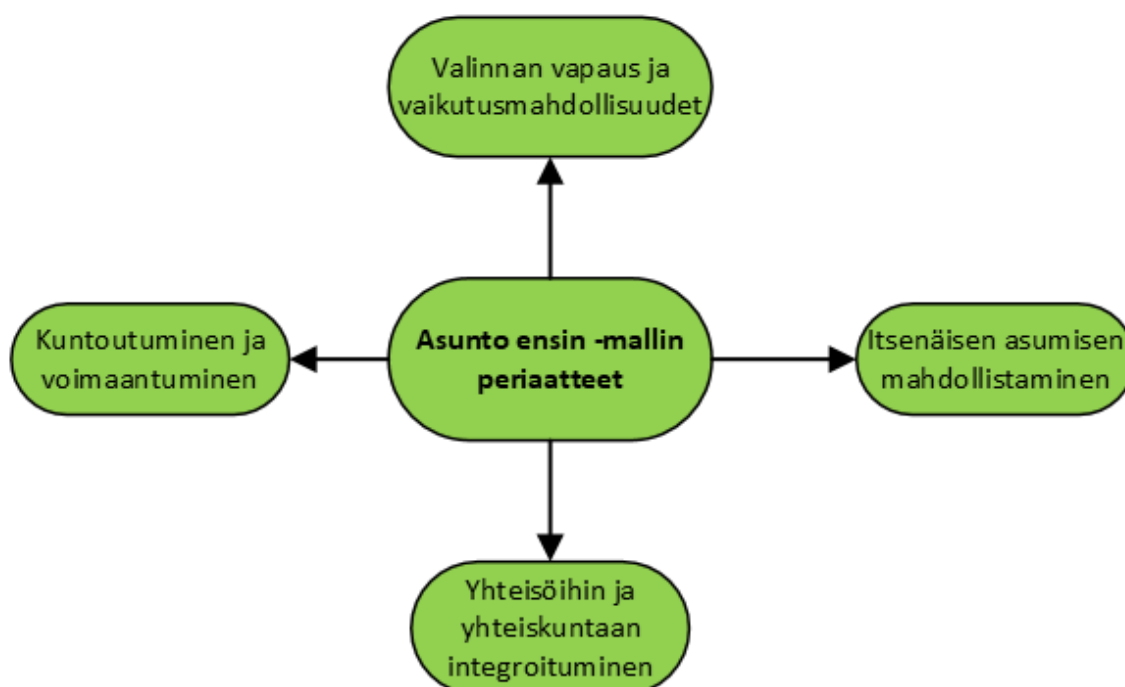
4.1 Asunto ensin -mallin määritelmä

Asunto ensin on asunnottomuustyössä käytettävä työmenetelmä, jolla tavoitellaan pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämistä. Asunto ensin -mallin mukaisessa asunnottomuustyössä asunnon hankkiminen on etusijalla kaikkeen muuhun tukeen nähden. Kun asunnottomalle mahdollistetaan katto päälle päälle, auttaa se huomattavasti muiden sosiaalisten- ja terveydellisten ongelmien ratkaisemisessa. Asunnottomalta ei odoteta esimerkiksi päihteettömyyttä tai muita valmiuksia asunnon saamiseksi. (Asunto ensin -malli n.d.) Asunto ensin -mallin kriteeriksi on nostettu oma itsenäinen asunto ja oma vuokrasopimus. Perusajatuksena on ollut, että pysyvämpi ratkaisu pitkäaikaisasunnottomuuteen voi perustua vain sellaisiin asumisratkaisuihin, joiden pohja on huoneenvuokralaissa tai sosiaalihuoltolaissa. (Kaakinen 2013, 16.) Asunto ensin -mallissa asunto ei ole palkinto, jonka asunnon saa elämänsä palattua raiteilleen. Sen sijaan asunto on perusta, jolle muu elämä kootaan takaisin. (Housing First in Finland n.d.)

Asunto ensin -mallia on toteutettu neljän keskeisen periaatteen mukaan (kuvio 5). Ensimmäinen periaatteista on itsenäisen asumisen mahdollistaminen. Ajatuksena on, että asunnon pääsee suoraan tavalliseen vuokra-asuntoon ilman väliaikaisia asumisratkaisuja. Lähtökohtainen oletamus on, että jokainen voi pärjätä itsenäisessä asumisessa, kun saa tukea omat tarpeet huomioiden. Asumista vuokra-asunnoissa harjoitellaan tarvittavan tuen voimin, eikä asumiskykyä arvioida. Toinen Asunto ensin -mallin keskeisistä periaatteista on valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet. Tällä tarkoitetaan sitä, että asunnottoman motivaatio oman tilanteensa kohentamiseen ja sitoutuminen palveluihin on mahdollinen vain silloin, kun asiakkaalla itsellään on ollut mahdollisuus valita toimenpiteet.

Asunto ensin -mallissa toimenpiteet rakennetaan asiakkaan itsemääräämiskeuhetta kunnioittaen, sekä osallisuus ja valinnanvapaus huomioiden. Kolmas periaate on kuntoutuminen ja voimaantuminen. Tällä puolestaan tarkoitetaan sitä, että työ asiakkaan kanssa perustuu läsnäoloon ja yhdenvertaiseen kohtaami-

seen. Asiakkaan arvostaminen omana itsenään luo luottamuksellisen ja yhteisöllisen ilmapiirin, jolloin asiakkaan kuntoutuminen ja voimaantuminen tapahtuu hänen omilla ehdoillaan. Viimeinen Asunto ensin -malliin kuuluvista keskeisistä periaatteista on yhteisöihin ja yhteiskuntaan integroituminen. Ajatellaan, että integroituminen yhteisöihin ja lopulta yhteiskuntaan vaatii osallisuuden kokemuksen omasta elämästä. Osallisuuden kokemusta vahvistetaan nimenomaan oman kodin mahdollistamisella. Omaa kotia pidetään perustana elämän järjestämiselle, tunteeseen osallisuuden kokemuksesta sekä yhteiskuntaan kiinnittymiselle. (Asunto ensin -periaatteet n.d.)

KUVIO 5. Asunto ensin -mallin periaatteet (mukaellen Asunto ensin -periaatteet n.d.).

Asunto ensin -malli eroaa merkittävästi ns. perinteisestä portaikkomallisesta asunnottomuustyöstä, jota Suomessakin on käytetty jo pitkään asunnottomuudenhoitamiseksi. Portaikkomallisissa asunnon saa vasta silloin, kun asunnotonta pidetään ”asumiskelpoisena”. (Asunto ensin -malli n.d.) Portaikkomallin perusajatus on, että asunnoton kulkee portailla ylöspäin askel askeleelta kohti omaa itsenäistä asumista. Asunnottoman kyvyt asumiseen nähdään vajaina tai heillä koetaan olevan sellaisia haasteita tai sairauksia, että itsenäistä asumista ei nähdä

todennäköisenä. Asunnotonta tuetaan ammattilaisten avulla nousemaan portaikkoa ylöspäin esimerkiksi mielenterveys ja/tai päihdeongelmaa hoitamalla ja asumisen taitojen opettelulla. Asumiskykyä vahvistetaan erilaisten tukiasumismuotojen avulla, jonka jälkeen asunnoton voi siirtyä asumaan omaan vuokra-asuntoon. (Juhila, Jolanki & Vilkkonen 2016, 32.) Ongelmaksi portaikkomallissa on havaittu yksilöiden puutteelliset kyvyt siirtyä portaikkoa eteenpäin. Asiakkaan motivaatio ja taidot palvelujärjestelmässä voi olla hyvin heikot, joka saa heidät tipahtelemaan portaista takaisin kadulle. Voidaan sanoa, että Asunto ensin -malli on syntynyt haastamaan portaittaista asuttamismallia. (Kettunen n.d. 563.)

Asunto ensin -malli näyttäytyi ensimmäisen kerran Suomessa vuonna 2007 Nimi ovesa -raportissa. Tätä seurasivat asunnottomuustyön vähentämishjelmat Paavo I ja Paavo II, sekä asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma Aune. Näiden ohjelmien vuoksi Asunto ensin -malli vakiinnutettiin Suomalaiseen asunnottomuustyöhön ja asunnottomien määrää onnistuttiin pienentämään merkittävästi pienin askelin. (Asunto ensin 2.0 2020.) Sosiaali- ja terveystieteiden muutoksen ja uudistuksen vuoksi myös asunnottomuustyö on 2020-luvulla murroksessa. Rakennemuutos tuo tullessaan väistämättä muutoksia kuntien ja sosiaali- ja terveystieteiden vastaavien maakuntien työnjakoon. On myös huomioitava, että asunnottomuuteen liittyy nykypäivänä entistä enemmän asunnottomien moninaiset taustat, syyt ja tarpeet, joihin on pystyttävä reagoimaan. Asunto ensin -mallia on täten pyrittävä uudistamaan kokonaisvaltaisesti. Tästä on syntynyt Asunto ensin 2.0. (Asunto ensin 2.0 2020.)

Asunto ensin 2.0:aa on työstetty muutoslaboratorio työskentelyn avulla. Muutoslaboratorio on jo 1990-luvulla Suomessa kehitelty interventiomenetelmä, jolla osallistetaan työorganisaatioita, yhteisöjä sekä verkostoja vaativiin muutosprosesseihin tuetusti. Vuonna 2019 toteutettiin ympäri Suomen kolme toisiaan tukevaa muutoslaboratoriota, joista yksi toteutettiin Tampereella. Tampereen kaupungin ja Tampereen yliopiston koollekutsumana, kesäkuusta marraskuuhun. Kaksi muuta toteutettiin Helsingissä Sininauhan Ruusilankadun- yksikössä, sekä valtakunnallisesti Aune -ohjelman, y-säätiön ja verkostokehittäjät -hankkeen koollekutsumana. (Asunto ensin 2.0 2020.)

Toimintaa ja toivoa - toimintakyvyn vahvistuminen Asunto ensin 2.0-palveluissa -hanke on toiminut 1.3.2020- 30.6.2022. Se on Euroopan sosiaalirahaston osarahoittama hanke, jossa uskotaan mielekkään tekemisen, motivoinnin ja rohkaisun auttavan eteenpäin. Työhön kuntoutuksen päällikkö Tuija Rantala kertoo, että hankkeen tehtävä on luoda toimintamalleja ja edellytyksiä asumispalveluiden käyttöön. Usein Asunto ensin -mallin asiakkaille soveltuva palvelu ei ole kuntouttava työtoiminta, sillä se vaatii sitoutumista aikatauluun kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Palveluun osallistumiselle luo haastetta päihde- ja mielenterveysongelmat. Siitä huolimatta heille tulisi tarjota kuntoutumista tukevia palveluita. Hankkeessa on tarkoituksena vahvistaa yksilöllisesti toimintakykyä asiakkaan omista lähtökohdista. (Rantala 2021.)

4.2 Asunto ensin -malli Suomessa ja maailmalla

Asunto ensin -mallin on kehittänyt alun perin psykologian tohtori Sam Tsemberis Yhdysvalloissa ja sitä käytetään nykyään monissa Euroopan maissa. Tohtori Tsemberis perusti Pathways to Housingin New Yorkiin vuonna 1992 perustuen siihen uskomukseen, että asuminen on perusihmisoikeus. Pathways to Housing perustuu uskomukseen, että asunnottomuuden ja mielenterveysongelman tai riippuvuuden kanssa kamppailevien ihmisten ei pitäisi joutua todistamaan, että he ovat valmiita asumiseen. Se perustuu ohjelmafilosofiaan, joka perustuu rakkauteen, kunnioitukseen ja mahdollisuuksien luomiseen. (Housing First Institute n.d.)

1990-luvulla Yhdysvalloissa useat arviot todistivat, että portaikkomallit ovat kalliita yhteiskunnalle ja eivät onnistu päättämään asunnottomuutta tehokkaasti. Kodittomat ihmiset jumiutuivat portaikkopalveluihin, eivätkä kyenneet ”kiipeämään” seuraavaan vaiheeseen. Lisäksi portaikkomallin ongelmaksi koitui ankarat säännöt huumeiden ja alkoholin suhteen, joka sai asunnottomat jättämään kuntoutumisen kohti itsenäistä asumista. Yhdysvalloissa myös kritisoitiin portaikkomallia epäinhimillisiksi, koska ankarien sääntöjen on ajateltu johtuvan työntekijöiden vihamielisestä ja tuomitsevasta asenteesta asunnottomia kohtaan. (Pathways Housing First n.d.) Kohut ja Patterson (2022) kirjoittavat artikkelissaan Being ho-

meless at the "End" of homelessness navigating the symbolic and social boundaries of housing first Yhdysvalloissa käytettävästä Asunto ensin -mallista. Viime vuosi kymmenen aikana asunnottomuustyössä hallitsevaksi menetelmäksi on noussut Asunto ensin -malli. Se on saanut kiitosta asunnottomuus kriisin ratkaisemisesta tai jopa päättämisestä. Erilaiset tutkimukset Euroopassa ja Yhdysvalloissa osoittavat mallille menestystä, Kyse ei ole pelkästään ihmisten asuttamisesta, vaan myös kustannustehokkaasta asunnottomuustyöstä. (Kohut & Patterson 2022.)

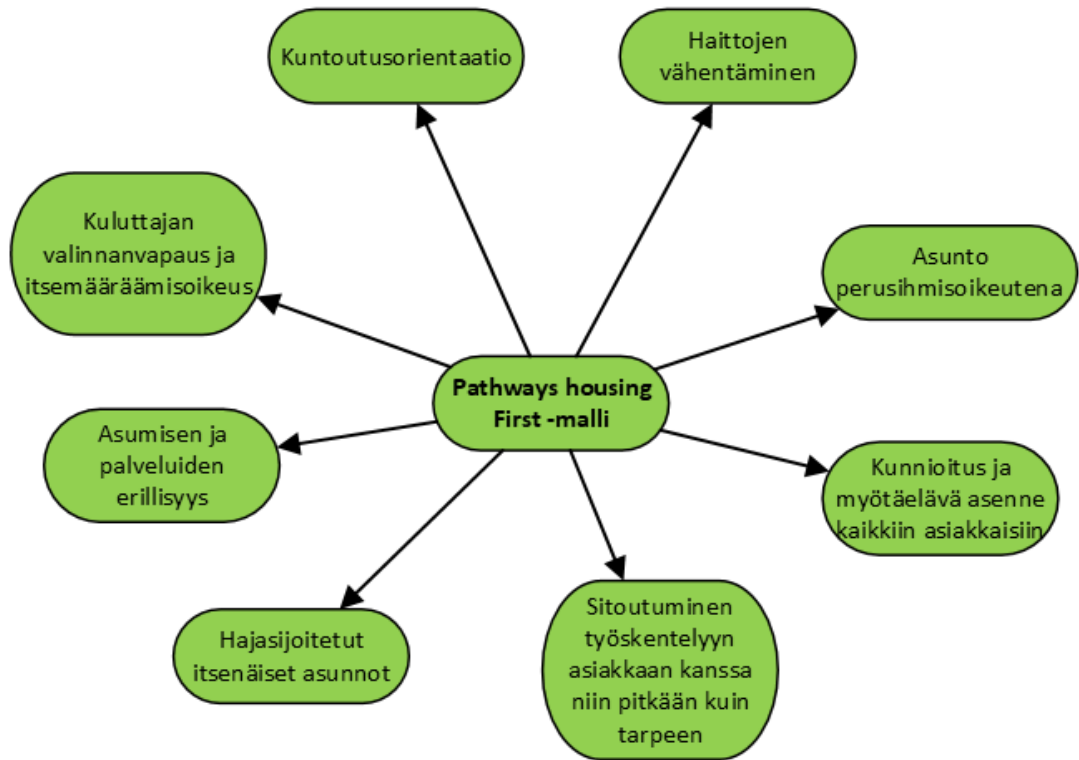
Asunto ensin -malli, jota sovelletaan Suomessa, on syntynyt omiin kotimaisiin tarpeisiin sopivaksi. Yhdysvalloissa Asunto ensin -mallista käytetään termiä Pathways Housing First. Suomessa käytettävässä Asunto ensin -mallissa ja yhdysvaltalaisella mallilla on muutamia keskeisiä eroja, joiden vuoksi mallit näyttävät hiukan eri tavalla. Suomessa asukas maksaa vuokran aina itse. Vuokran maksamiseen voidaan hakea tukia ja etuuksia, mutta vastuu vuokrasta on aina vuokralaisella itsellään. Yhdysvalloissa puolestaan tuloista menee aina 30 % suoraan vuokraan. Vuokranantaja tai organisaatio, joka vuokraa asuntoa on vastuussa viime kädessä vuokran maksamisesta. Toinen ero on tuen järjestämisessä. Yhdysvalloissa asiakkaalle muodostetaan valmiiksi moniammatillinen ryhmä tukemaan asiakasta, kun taas Suomessa apu järjestetään tarpeen mukaan asiakas-kohtaisesti. (Asunnottomuus Suomessa n.d.)

Asunto ensin -malli on kirjattu hallitussuunnitelmaan ensimmäisen kerran Suomessa vuonna 2019. Asunnottomuustyönkentällä on oltu toiveikkaita siitä, että Asunto ensin -malli loisi vankan pohjan asunnottomuustyölle ja toimisi suunnan näyttäjänä uusille palveluille asunnottomuuden vähentämiseksi. Kuitenkaan vuoden 2019 jälkeen Asunto ensin -mallin mukaisia ratkaisuja ei ole juuri nähty yksittäisiä tapauksia lukuun ottamatta. (Kahila & Soivio 2021.) Asunto ensin -periaatteesta oli vielä 2000-luvun alkupuolella hyvin vähäistä keskustelua. Tutkimukset ja viittaukset periaatteeseen olivat lähinnä satunnaisia. Muutamassa vuodessa Asunto ensin -malli teki läpimurron kansainvälisesti asunnottomuuskeskusteluissa ja voidaankin sanoa, että teemaan liittyvät tutkimukset ovat olleet eksponentiaalisessa kasvussa. Kun periaate on tullut näkyväksi kansainvälisesti, on periaatteen kannatus sekä kritiikki voimistuneet. Keskusteluita on varjostanut

polarisoituminen. Kaiken kritiikin ja kannatuksen keskeltä on löytynyt kuitenkin rakentavia ja soveltavia näkemyksiä periaatteesta. (Kaakinen 2013, 18.)

Heikkinen on kirjoittanut sosiaalityön kandidaatin tutkielman Asunto ensin -malli Suomessa. Se kertoo mallin positiivisista ja negatiivisista vaikutuksista. Heikkinen kertoo, että tutkimuskirjallisuuden valossa voidaan todeta, että Asunto ensin -malli vaikuttaa asunnottomien elämänlaatuun positiivisella tavalla. Lisäksi asunnottomuusohjelmiin osallistuneissa kunnissa asunnottomuus on vähentynyt. Negatiivisina vaikutuksina Heikkinen on maininnut haja-asutusmallin vähäisen käytön ja laitosmaisuuuden asuntolatoiminnassa. Heikkinen on nostanut myös esille työntekijöiden turvallisuuden ja koulutustarpeet. Tutkimuksessa kerrotaan, että Suomalaista Asunto ensin -mallia kritisoidaan sen eroavaisuudesta alkuperäiseen Yhdysvalloissa syntyneeseen malliin. Suurin ero asumisen järjestämisessä on, että asuttaminen järjestetään pääasiassa yhteisöllisesti haja-asuttamismallin sijaan. Kritiikin mukaan suuressa tuen tarpeessa olevien ihmisten sijoittaminen samaan yksikköön voi olla haitallista hyvinvoinnille. (Heikkinen 2020.)

Kritiikkiä on syntynyt etenkin Yhdysvaltojen Pathways housing First -mallille (kuvio 6). Periaate perustuu kahdeksaan uskollisuusperiaatteeseen. Nämä periaatteet ovat asunto perusihmisoikeutena, kunnioitus ja myötäelävä asenne kaikkiin asiakkaisiin, työskentelyyn sitoutuminen yhdessä asiakkaan kanssa niin pitkään kuin tarpeen, hajasijoitetut ja itsenäiset asunnot, asumisen ja palveluiden erillisyyt, kuluttajan valinnanvapaus ja itsemääräämisoikeus, kuntoutusorientaatio sekä haittojen vähentäminen. (Kaakinen 2013, 19.)

KUVIO 6. Pathways housing First -malli (mukaellen Kaakinen 2013).

Yhdysvalloissa on ajateltu, että vain Pathways Housing First -mallin mukainen Asunto ensin -periaate on hyväksyttävä. Ainoastaan täyttämällä kaikki kahdeksan edellä mainittua uskollisuusperiaatetta, voidaan puhua aidosta Asunto ensin -mallista. Australialaiset tutkijat ovat peräänkuuluttaneet sitä, että Pathways Housing First -ohjelman mukainen malli on vahvasti riippuvainen riittävästä resursseista sen toteuttamiseksi. Tutkijat ovat arvioineet Pathways Housing First -periaatetta siirrettävyyden ja soveltamisen kannalta. (Kaakinen 2013, 18–19.)

5 ASUNNOTTOMUUDEN PALVELUJÄRJESTELMÄ

5.1 Asiakasprosessi asunnottomuustyössä

Järjestämisvastuu sosiaalihuoltolain mukaisista sosiaalipalveluista on aina lähtökohtaisesti julkisen sektorin kaupungin ja kuntien vastuulla. Se on voitu järjestää myös yhteisesti kuntayhtymän sisällä tai jollakin muulla vastaavalla tavalla. Kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisissäkin tapauksissa yksilöllisesti tarpeisiinsa sopivia sosiaalipalveluja. (Järjestämisvastuu 2017.) Sosiaalihuoltolain (2014) 11§:n mukaan sosiaalipalveluilla täytyy järjestää esimerkiksi jokapäiväisestä elämästä selviytymisen tukea, asumiseen liittyvät tuen tarpeet sekä syrjäytymisen torjuminen ja osallisuuden edistäminen. Asumispalveluja on järjestettävä kunnallisina sosiaalipalveluina. Niitä järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat erityisestä syystä tukea asumiseen tai sen järjestämiseen. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.) Lainsäädäntö velvoittaa tarjoamaan tilapäisen hätmajoituksen asunnottomille henkilöille eli akuuttiin tarpeeseen. Lainsäädäntö ei takaa asunnottomalla henkilöllä pysyvää asumisratkaisua, joten lainsäädäntö ei takaa asunnottomuuden poistamista. (Sivüääniä: Asunto ensin -ja syystä 2021.)

Asiakasprosessi asunnottomalla henkilöllä on sosiaalihuoltolain mukaan järjestetty. Tampereella yhteys otetaan omaan sosiaalityöntekijään tai sosiaali- ja kriisipäivystykseen. Mikäli asunnoton tarvitsee yösijaa, kriisimajoitusta tarjoaa Tampereen asumispäivystys. (Asumisneuvonta n.d.) Siellä tilanne kartoitetaan ja asunnottomalle annetaan tukea, tavoitteena siirtyä eteenpäin tarkoituksenmukaisesti (Tampereen asumispäivystys ja asumisyksiköt n.d.). Maritta Närhi kertoo yömajasta omaan asuntoon (2018) kirjassa Tampereen asumispäivystyksestä seuraavalla tavalla ”kaikki eivät halua mennä Hervantaan, jota käyttää tällä hetkellä kaikkein haastavin ja kaikkein vaikeimmin asutettava asiakasryhmä.” Hän lisää vielä yleisesti, että ”meillä on todella iso ongelma, että me saamme ihmisiä asutettua eteenpäin ja se tukkii järjestelmän. Ei tämä meidän järjestelmämme ole vielä tietenkään täydellinen, sitä täytyy jatkuvasti hioa”. (Närhi 2018, 202.)

Asunnottomuuden palvelujärjestelmään kuuluu siis akuuttiin tarpeeseen kriisimajoitusta, jonka julkisen sektorin kaupungit ja kunnat ovat velvollisia tarjoamaan.

Tämän lisäksi asiakkaalle tehdään yksilöllisesti asumisen suunnitelmaa ja mahdollista tuentarpeen arviointia. Asunnoton etsii itselleen vuokra-asuntoa tai hänelle haetaan tuetumpaa asumista. Asunnottomuuden jatkuessa voi asunnoton majoilla hyvinkin pitkiä aikoja esimerkiksi kaduilla, porrashuoneissa, kriisimajoituksissa tai tuttavien luona.

5.2 Syrjäyttävät rakenteet

Ennen 1960-luvun lopun sosiaalihuoltoon kohdistunutta kritiikkiä irtolaislakiin vedoten asunnottomia alkoholisteja kohdeltiin ankarasti. Heitä sijoitettiin työlaitoksiin 1947 vuodesta lähtien. Sosiaalisia ongelmia hallittiin normeilla ja juridiikalla 1950- ja 1960-luvuilla. Jo tällöin järjestelmästä oli helppo jäädä tai jättäytyä pois. Ennen 1960-luvun loppua asunnottomuus tai kodittomuus eivät näkyneet kierto-kirjeissä, joita huoltotoimen toimitusjohtaja lähetti sosiaalihuollosta huolimatta. Ulkona ja asuntoloissa asuvien miesten olemassaolo oli kuitenkin tunnistettu. ”Ulkonaa aterioivia” yksinäisiä oli Helsingissä ja heille oli ravintoavustusten perusnormi 200 markkaa kuukaudessa. Pommisuojaat mukaan luettuna yömajoissa asui 4 000 asukasta. Asunnottomien majoittaminen ilmestyi Huoltoviraston toimitusjohtajan ohjeisiin vuonna 1967. Kyseinen talvi oli käänne ajan hengen muutoksesta, kun jo seuraavana talvena varastorakennus oli jälleen käytettävissä asunnottomille alkoholisteille majoitus-, oleskelu ja lämmittelytiloina. (Fredriksson 2018, 46, 51,53, 55.)

Tänä päivänä perustuslaki (1999) on kaikelle lainsäädännölle ja julkisen vallan käytännölle pohja. Sieltä löytyvät periaatteet, pelisäännöt ja arvot yhteiskuntaamme. Se sisältää useita pykäläitä, jotka koskettavat asunnottomuustyötä. Perustuslain (1999) 19 §:n mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Suomessa julkinen valta vastaa jokaisen oikeudesta asumiseen ja asumisen tukemiseen. Kaikilla on oikeus turvallisuuteen, koskemattomuuteen sekä henkilökohtaiseen ja vapaaseen elämään. Fyysisen vapauden lisäksi jokaisella on oltava itsemääräämisoikeus ja tahdonvapautta. Mikäli kansalaineen tarvitsee erityistä turvaa elämäänsä, on valtio velvollinen tätä tarjoamaan. Tämä

määritellään perustuslaissa (1999) 7 §:n 1. momentissa. (Perustuslaki 11.6.1999/731.)

Nimi ovesa (2010) -raportissa kerrotaan asunnottoman palvelujärjestelmän sen hetkisestä nykytilasta. Asunnottoman palvelujärjestelmässä vahvana ajatuksena on portaittainen kuntoutumis- ja asumispolkumalli, mikä on tutkimusten valossa todettu epäonnistuneeksi. Se ei pysty auttamaan kaikista moniongelmaisempia asunnottomia pysyvän asumisratkaisun löytymiseen. Yksinelävistä asunnottomista 40–50 % kuuluu ryhmään, jotka tarvitsevat paljon tukea ja hoivaa – mitä palvelujärjestelmä ei pysty antamaan. Ominaista on toimijoiden sirpaloituneisuus, palveluiden koordinoimattomuus sekä palvelujärjestelmän toimintalogiikan puute. (Nimi ovesa 2010.)

Johanna Ranta, Suvi Raitakari ja Kirsi Juhila kirjoittivat tutkimuksen vastuuneuvottelut huumeidenkäyttäjien asunnottomuuden toiminnallisista loukuista. Se on kirjoitettu, sillä huumeidenkäyttäjien keskuudessa joudutaan monesti ratkaisemattomiin loukkuihin, jotka määrittävät asunnon saamista tai pysyvyyttä. Huumeidenkäyttäjän asunnottomuuden toiminnan loukkua voidaan tarkastella keskeisestä yhteiskunnallisen eriarvoisuuden näkökulmasta. Tutkimuksessa selvisi, että viisi suurinta toiminnallisia loukkua ovat järjestelmän joustamattomuus, odotus ja jonotus asunnon/avun saamisessa, asiakkaan ratkaisut ja persoona, palvelun toimintaan/ehtoihin sitoutumattomuus sekä päihteettömyysvaatimukset ja käyttörajoitukset. (Ranta, Raitakari & Juhila 2017.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Kadulta Kotiin -hankkeen merkitystä niin yksilölle itselleen kuin palvelujärjestelmällekin. Tarkoituksena oli hankkeen työntekijöitä ja asiakaskuntaa haastatteleamalla löytää erilaisia näkökulmia asunnottomuuteen ja palveluiden ulkopuolelle jäämiseen tai jättäytymiseen. Tarkoituksena oli löytää syitä asunnottomuuteen ja toimintatapoja sen poistamiseen sekä ennaltaehkäisyyn. Haastatteluiden pohjalta tarkoituksena oli löytää keinoja entistä eheämpään asunnottomuustyöhön. Tarkoituksena oli löytää kokemuksia ja näkemyksiä liittyen hankkeen toimintaan sekä palvelujärjestelmän toimivuuteen. Tarkoitus oli saada vastauksia siihen, minkälaisia palveluita asunnottomuutta kokeneet saavat tai haluavat.

Opinnäytetyö tuo näkyväksi hankkeen ja siinä tehtävän työn merkityksellisyyttä ja tärkeyttä huomioiden olemassa olevat palvelujärjestelmän aukkokohdat ja muut syrjäyttävät yhteiskunnalliset rakenteet. Halusimme selvittää miksi asunnottomat jää tai jättäytyy pois kaupungin tarjoamista palveluista, ja mitä tämänlainen hanke heille puolestaan pystyy tarjoamaan arvokkaamman elämän saavuttamiseksi. Tarkoituksena oli tuoda esille uudenlaisen hajasijoitetun välivuokrausmallin mahdollisuuksia. Tavoitteena oli löytää perusteltuja syitä, miksi Kadulta Kotiin -hanke on tärkeä nyt ja tulevaisuudessa. Tavoitteena oli löytää vastauksia, miten asunnottomat ja vankilasta asunnottomaksi vapautuneet ovat kokeneet kolmannen sektorin toimijan tarjoaman asunnottomuustyön.

6.2 Tutkimustehtävä- ja kysymykset

Tutkimustehtävämme oli lähteä tutkimaan palvelujärjestelmän ulkopuolelle jääneitä tai jättäytyneitä asunnottomia ihmisiä. Opinnäytetyössä tutkimme, minkälaisilla toimenpiteillä asunnottomuutta voidaan vähentää. Minkälainen merkitys Kadulta Kotiin -hankkeella on näille ihmisille ja palvelujärjestelmälle.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

1. Miksi palvelujärjestelmän ulkopuolelle jää asunnottomia?
2. Millaisia toimenpiteitä tarvitaan asunnottomuuden vähentämiseksi?
3. Mikä on Kadulta Kotiin -hankkeen merkitys osana palvelujärjestelmää?

Voidaksemme ymmärtää hankkeen merkityksen on meidän tutkittava asunnottomuutta ja palvelujärjestelmää sekä niiden syrjäyttäviä rakenteita ilmiönä. Palvelujärjestelmän ulkopuolelle tippuneita ihmisiä ja heidän asemaansa nyky-yhteiskunnassa on tutkittava, jotta löydetään palvelujärjestelmät aukot ja muutosta vaativat rakenteet. Lainsäädäntöä tarkastellessamme voimme ymmärtää palvelujärjestelmän rakenteet. Kun ymmärtää palvelujärjestelmää ja siitä syrjäytyneitä ihmisiä, voidaan tutkia hankkeen toimintaa ja merkitystä useasta eri näkökulmasta.

6.3 Aineiston keruumenetelmä

Keräsimme opinnäytetyöhön aineistoa kymmenellä haastattelulla. Haastatelimme Kadulta Kotiin -hankkeen kahta työntekijää ja kahdeksaa entistä tai nykyistä asiakasta. Kyseessä oli teemahaastattelu, jossa jokainen haastateltiin yksilöllisesti. Näin saimme yksilön äänen kuuluviin ja hänelle vapauden kertoa omin sanoin ilman ulkopuolista painetta rehellisesti tilanteestaan. Teemat, joita käsitelimme tutkimuksessamme, ovat samat jokaisella haastateltavalla. Tämä oli tärkeää, jotta saimme tietoa samoista asioista ja näin ne olivat vertailukelpoisia. Teimme haastattelun teemat ja rungon etukäteen, joiden pohjalta oli helppo viedä haastattelua eteenpäin.

Työntekijöiden haastattelussa saimme realistisen kuvan hankkeen toiminnasta ja asunnottomuustyöstä. Koimme työntekijöillä olevan valmiuksia ja motivaatiota vastata laajasti ja kattavasti tutkimaamme ilmiöön ja teemoihin puolistrukturoidun haastattelun pohjalta. Hankkeen asiakkailta on konkreettinen kokemus, näkemys ja empiiristä tietämystä tilanteesta, niin palvelujärjestelmästä kuin hankkeen merkityksestäkin. Asiakkaiden osalta päädyimme haastatteluun, jossa kysymykset ja teemat olivat tarvittaessa avattavissa tai selitettävissä kunkin toimintakyky huomioiden. Kysymyksiä ja teemoja pystyimme pilkkoa pienempiin osiin tarpeen vaatiessa. Ajattelimme, että tällaisessa kokonaisuudessa asiakkailta oli paremmin

valmiuksia ja motivaatiota vastata kysymyksiimme laajemmin ja monipuolisemmin.

Haastattelut järjestimme ViaDian tiloissa kolmena päivänä. Työntekijät antoivat asiakkaille etukäteen haastattelukutsun (liite 1). Asiakkaat tiesivät näin ollen jo etukäteen, mistä haastattelussa on kysymys. Haastattelu tilanteessa kävimme asiakkaan kanssa yksilöllisesti läpi haastattelun sisällön sekä täytimme suostumuslomakkeen (liite 2). Tämän jälkeen nauhoitimme sovitusti jokaisen haastattelun. Haastattelutilanne oli rauhallinen ja veimme haastattelua eteenpäin haastattelurungon pohjalta (liite 3). Meillä oli haastattelutilanteessa mahdollisuus kysyä tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä asiakkaan vastauksien perusteella. Haastattelut olivat eri mittaisia, haastatteluiden kesto vaihteli kymmenestä minuutista puoleentoista tuntiin.

Tutkimusotteemme oli laadullinen eli kvalitatiivinen, koska tutkimme palvelujärjestelmästä tippuneita asunnottomien ihmisten kokemuksia ilmiönä ja sen myötä mitä Kadulta Kotiin -hanke antaa palvelujärjestelmälle. Laadullinen tutkimus on mielestämme oikea vaihtoehto tutkimuksellemme, koska se antaa laajan kuvan käsiteltävään ilmiöön. Empiirisen menetelmän käyttäminen osana tutkimusta on tärkeää ja tarkoituksenmukaista. Keskeistä on selostaa aineiston analyysi- ja keräämismetodit, jotta lukija pystyy arvioimaan tutkimusta ja samalla tuloksiin tulee uskottavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 26). Voimme näin jäsentää, kuvailla ja ymmärtää ilmiötä teemahaastatteluiden pohjalta. Empiirinen tutkimus auttaa ymmärtämään haastateltavien kokemusten kautta tietoa aiheesta ja sen ilmiöistä. Tutkiessamme hankkeen merkitystä palvelujärjestelmässä empiirinen tutkimus on tärkeä, sillä näin pystymme havainnoimaan asiakkaiden kokemaa.

Päädyimme puolistrukturoituun haastatteluun, koska on tärkeää miettiä raamit ja rajaukset teemoihin, josta haluamme tietoa kerätä. Kuitenkin on annettava haastattelevalle tilaa omille ajatuksille ja kokemuksille tutkittavasta ilmiöstä. Sen vuoksi haastatteluissa on narratiivisuutta, joka antaa haastateltavalle vapauden sanoa mitä tahansa – kuului se kysymyksiimme tai ei. Tämänlainen kysymysmuotoilu antaa mahdollisuuden uusille näkökulmille ja ilmiöön perehtymiseen laajemmin. Avoimen narratiivisuuden lisäksi tarkemmat kysymykset ohjaavat aihepiirissä pysymistä.

6.4 Aineiston analyysi

Laadullinen sisällönanalyysi on tutkimuksessamme teoriaohjaavaa. Teoriaohjaavassa ilmiöstä tiedetään jo valmiiksi käsitteet, eikä niitä luoda tutkimusta tehdessämme (Tuomi & Sarajärvi, 133). Tutkimuksessa oli käsitteet jo ennalta määriteltä, joita lähdemme tarkastelemaan lisää aineiston avulla. Haastattelurunko oli jaettu kolmeen osaan ja käsitteet määräytyivät osien mukaan: palvelujärjestelmä, asunnottomuus ja Kadulta Kotiin -hanke. Teoreettinen tieto on mukana avaamassa tutkimaamme ilmiötä ja käsitteitä. Aineiston keräämisellä tavoittelemme ilmiön selkiytymistä. Se tarkoittaa Kadulta kotiin -hankkeen merkitystä yksilölle ja asunnottomien palvelujärjestelmälle. Heijastamme teoreettista tietoa asunnottomuutta kokeneisiin ihmisiin ja palveluiden ulkopuolelle jäämiseen.

Haastattelut tehtiin haastattelurungon pohjalta (liite 3) asunnottomuustyössä oleville alan ammattilaisille ja ihmisille ketä ilmiö koskettaa. Haastattelurunko oli luotu kolmeen kategoriaan ja ennen jokaista kategoriaa oli lyhyt narratiivinen tarina, joka loi haastateltavalle mahdollisuuden sanoa aiheeseen liittyen vapaasti omia näkemyksiään. Haastattelut nauhoitettiin ja tämän jälkeen litteroitiin. Teemahaastattelun nauhoitukset litteroitiin tarkasti, jotta analyysi onnistuu ja litteroituun tekstiin ei tule asiavirheitä. Haastatteluiden nauhoitukset poistettiin litteroinnin jälkeen.

Aloimme käymään litteroitua aineistoa tarkasti läpi. Laadullisen analyysin perusmenetelmä on teemoittelu. Siinä aineistosta hahmotetaan keskeisiä aihepiirejä eli teemoja. (Teemoittelu 2016.) Aloimme pelkistämään, pilkkomaan ja ryhmittelemään aineistoa erilaisten teemojen mukaan. Keräsimme keskeiset havainnot ylös, jotta pystyimme poimimaan yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia eri haastatteluiden pohjalta. Aineistosta voidaan etsiä teemoja aineistolähtöisesti, teoriasidonnaisesti tai teorialähtöisesti (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Hyödynsimme teemoittelussa kvantifiointia. Aineistoa analysoidessa huomasimme Kadulta Kotiin -hankkeen asiakkaiden vastauksissa paljon yhtäläisyyksiä ja samanlaisia nostoja. Kvantifiointin avulla pystyimme havainnoimaan keskeiset seikat aineistosta. Aineiston analyysin ollessa lähes valmis päädyimme teke-

mään määrälliseksi asiakkailta (kahdeksan henkilöä) saadut tulokset. Määrälliseksi tehdyt tulokset havainnollistavat paremmin tutkittavaa ilmiötä, Kadulta Kotiin -hanketta ja siihen liittyvää asunnottomuutta ja palvelujärjestelmää. Kadulta Kotiin -hankkeen asiakkaiden vastauksissa nousi useita samanlaisia asioita ilmaan ja, jotta ymmärrä paremmin heidän omaa kokemustaan, niin taulukointi havainnollistaa hyvin tutkimustuloksia. Emme määrällistäneet työntekijöiden tuloksia, sillä ajattelimme etteivät he voi puhua omasta kokemuksesta koettuun asunnottomuuden, palvelujärjestelmän ulkopuolelle jäämiseen tai jättäytymiseen tai siihen mitä Kadulta Kotiin -hanke on heille antanut. Työntekijöiden vastaukset ovat asiakkaiden kertoman tukena ja kertomassa asunnottomuustyön ammattilaisen näkökulmaa tutkittavaan ilmiöön liittyen.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Palvelujärjestelmän ulkopuolelle jäävät asunnottomat

Kaikki haastatteluihin osallistuneet Kadulta Kotiin -hankkeen nykyiset ja entiset asiakkaat ovat jollakin tavalla jääneet jossakin elämän vaiheessa palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Kyse voi olla siitä, ettei ole ottanut tarjottuja palveluita vastaan tai ei ole tiennyt tarjolla olevista palveluista ja tämän vuoksi ei ole osannut hakea. Asiakkaiden haastatteluista selvisi, että puolet vastaajista kokivat asunnottomuutta koskevan palvelujärjestelmän monimutkaiseksi (kuvio 7). Mielenterveys- ja/tai päihdeongelma yhdistettynä monimutkaiseen järjestelmään ajavat ihmiset jäämään tai jättäytymään palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Voimavarojen uupuessa voi olla hyvin vaikeaa lähteä hakemaan apua, jos ei tiedä miten ja mistä apua haetaan. Kun palveluiden piiristä on kerran tippunut, uudelleen yhteiskuntaan integroitumista ei pidetä helppona tehtävänä. Osa vastaajista on kokenut, että kerran tippuneena, on helpompi jättäytyä yhteiskunnan ulkopuolelle.

Yksin ei välttämättä osaa ja sit ei välttämättä löydy niitä ketä auttaa. Ei osata hakee, ei kehdata hakee tai mitä nyt kelläkin sit on.

Ite olin kauheen masentunu ja tuntu, että en saa tarvittavaa tukea mistään. Mikään ei toimi, kukaan ei auta ja kukaan ei tuu missään vastaan. Mielenterveysongelmat ja päihteet on yks tosi iso syy. Ehkä rikoskierrekin voi olla joillain se, että siitä vankilasta tulee toinen koti. Kun on kertaalleen tippunut, niin uudestaan kiinni pääseminen on äärimmäisen vaikeeta.

Kadulta Kotiin -hankkeen työntekijöiden vastauksista nousi esiin palvelujärjestelmän monimutkaisuus. Vaikka palvelujärjestelmän ulkopuolinen elämä ei ole helppoa, voi se tuntua monelle silti helpommalta. Erinäisten ongelmien vuoksi ei ymmärretä, mitä pitäisi tehdä ja milloin. Ongelmat voivat tulla akuutistikin, esimerkiksi elämän yllättävät kriisit voivat ajaa ihmisen siihen pisteeseen, että ongelmat alkavat kasaantua sellaisiksi, että nopeasti ollaan jo täysin palvelujärjestelmän ulkopuolella. Näiden lisäksi työntekijöiden vastauksista selvisi, että joillakin elämä voi olla muuten kunnossa, mutta syystä tai toisesta asunnon vuokrat jäävät rästitiin, joka on pidemmällä tähtäimellä ajanut ihmisen asunnottomaksi. Työntekijät

pohtivat myös ylisukupolvisuuden vaikutusta palvelujärjestelmän ulkopuolelle jättäytymiseen. Jos lapsesta saakka on oppinut siihen, että yhteiskuntaan ei tarvitse integroitua elääkseen, niin siinä on melko hyvä malli itselleenkin. Etenkin tällöin palvelujärjestelmän kankeus ja erilaiset velvoitteet voivat tuntua turhauttavilta.

Järjestelmä koetaan kauheen kankeeksi ja vaikeeksi. Esimerkiksi neurologisten ongelmien tai päihdeongelmien takia ei välttämättä ymmärretä et mistä pitää mitään hakea ja milloin. On helpompi valita se ulkopuolella oleminen, vaikei sekään oo mitenkään helppoa.

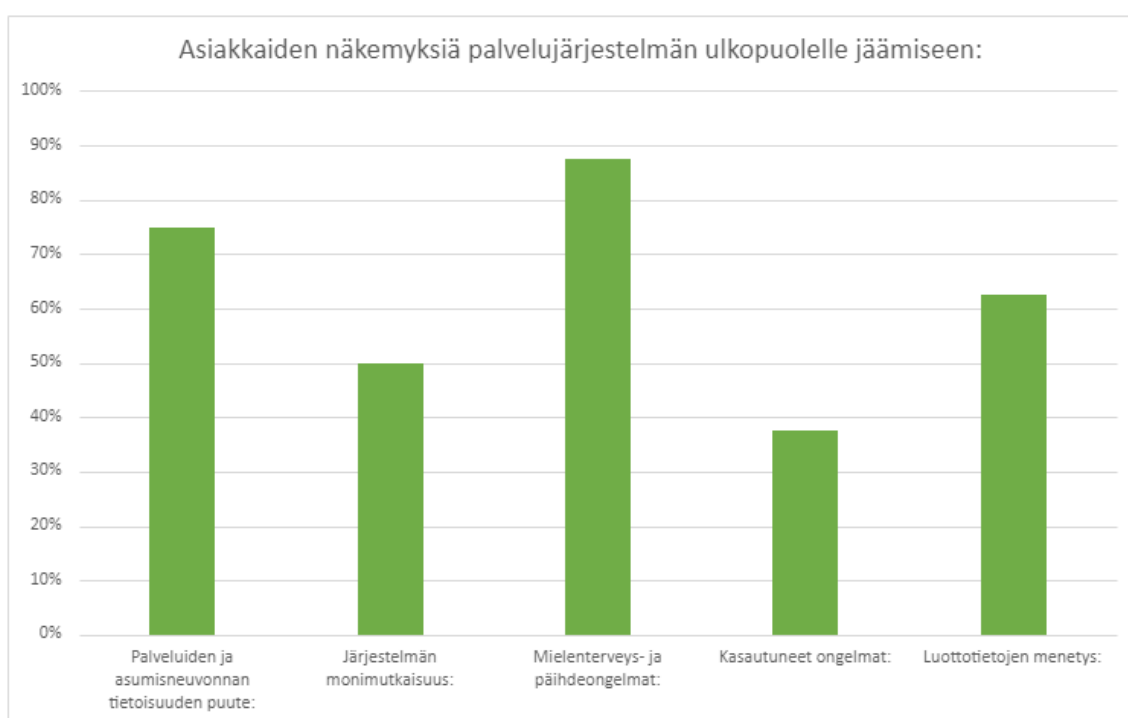
On niin kyllästynyt tähän systeemiin, et halua ulkopuolelle tavalla tai toisella. Kokee, että se on helpompi, ettei tarvii olla koko ajan tilivelvollinen asioistaan tai rahoistaan. Haluis ehkä sellasen vapauden tunteen tai sit on sellasii elämönhallintaongelmii, joka tietenki myös rajaa sieltä pois. Tai sit ihan yllättävät kriisitkin. Et se voi olla ihan pienestä kiinni. Joskus käy ihmisiä, mitkä ollut ihan työelämässä ja yht' äkkiä lähteny työpaikka tai tullut ero. Monenlaisia ongelmia, mut on sellasta ylisukupolvisuutta ongelmaa. Et on nähty se, että ei tarvii välttämättä: aina kyllä pärjää.

Vaikka puolet asiakkaista koki haastatteluiden perusteella palvelujärjestelmän hankalaksi tai siihen ei oltu tyytyväisiä, niin siitä huolimatta haastattelussa nähtiin yksilön oma vastuu palvelujärjestelmän ulkopuolelle tippumisesta. Lähes kaikki vastaajista nimesi mielenterveys ja päihdeongelmat suurimmaksi syyksi palveluiden ulkopuolelle jäämiseen (kuvio 7). Päihdeongelmat ajavat ihmisen usein rahoitukseen vaikeuksiin, jonka takia usein vuokrat jäävät rästiin ja asunto menetetään. Uuden asunnon saaminen on äärimmäisen hankalaa, jos taloudellisten ongelmien myötä myös luottotiedot ovat menetetty. Asiakkaista yli puolet kokivat luottotietojen menetyksen syyksi palveluiden ulkopuoliseen elämään (kuvio 7). Haastateltavat nimesivät useita asioita siihen miksi palvelujärjestelmän ulkopuolelle jää tai jättäytyy.

Jos on vaa dokannu ite kämpän ja sittenku on tullu semmonen kunnollinen alamäki nii tuppaa olemaan semmonen jännä lumipallosefekti.

Päihteethän ne on se suurin asia. Mulla itellä tuli avioero ja sitä kautta romahti kaikki.

Ongelmat, joita palvelujärjestelmän ulkopuolelle jäämiseen usein liittyy ovat kasautuvia. Palvelujärjestelmän ulkopuolelle jäämisen syiksi yli kolmasosa koki kasautuneet ongelmat (kuvio 7). Haastatteluun vastanneet asiakkaat kokivat päihderiippuvuuden olevan usein taustalla siihen miksi ongelmat lähtevät kasautumaan. Haastateltavien asiakkaiden näkemykset palveluiden ulkopuolelle jäämiseen koettiin hyvin samanlaisiksi. Keskeisimmät havainnot olivat palveluiden ja asumisneuvonnan tietoisuuden puute, järjestelmän monimutkaisuus, mielenterveys- ja päihdeongelmat, kasautuneet ongelmat sekä luottotietojen menetys (kuvio 7).

KUVIO 7. Asiakkaiden näkemyksiä palvelujärjestelmän ulkopuolelle jäämiseen.

7.1.1 Palvelutietoisuus ja asumisneuvonta

Asiakkaiden haastatteluista tuli ilmi, että tietoisuus asunnottomille tarkoitetuista palveluista ja asumisneuvonnasta on pientä, vastaajista kolme neljäsosaa koki, ettei heillä ole ollut tietoa palveluista (kuvio 7). Vastaajat eivät tiedä, miten apua voidaan hakea ja mistä. Asunnottomia koskeva palvelujärjestelmä on sirpaleinen ja palveluiden kirjo on laaja. Yleisesti koetaan, että palvelut ovat vaikeasti saatavilla. Jos asunnon menettää, voi olla äärimmäisen haastavaa tunnistaa palvelu,

joka on kohdennettu juuri itselleen siihen elämäntilanteeseen. On ymmärrettävää, ettei näistä palveluista ole ennalta kertynyt tietoa, mikäli niitä ei ole aikaisemmin tarvinnut. Haastatteluissa asiakkaat olivat yhtä mieltä siitä, että palvelutietoisuutta tulisi lisätä, jotta asunnottomuuden vaarassa tai sitä kokevat ihmiset saisivat paremmin apua. Haastateltavien vastauksissa tuotiin esille, että neuvontaa tarvittaisiin enemmän asumispalveluihin ja tilanteisiin, jossa menettää asunnon.

Kyllä mun mielestä semmosta neuvontaa tarvitsis ehdottomasti enemmän. Semmossia ketkä ois niinku enemmän perehtynyt siihen asiaan esimerkiks sosiaalitoimen puolella huomattavasti paremmin.

Haastatteluissa ilmeni, että apua voi olla vaikeaa hakea tai pyytää häpeän, leimautumisen tai vähäisten voimavarojen takia. Etenkin häpeä omasta elämäntilanteesta nousi esiin muutamissa haastatteluissa. Jos itsellään ei ole valmiiksi tietoa palveluista, joita sen hetkiseen elämäntilanteeseen tarjotaan, jää helposti tyhjän päälle. Omaan avun tarvetta voi olla myös vaikea tunnistaa tai myöntää. Osa toivoi, että asumisneuvontaa olisi enemmän ja osa taas toivoi, että sitä edes olisi. Haastateltavat toivoivat neuvoja siihen mistä lähteä hakemaan asuntoa, kun esimerkiksi luottotiedot eivät ole kunnossa. Eräässä haastattelussa selvisi, että asumisneuvonnasta haluttaisiin jotakin ratkaisua siihen mihin majoittua, kun ei halua olla yötä ryhmämajoituksissa.

Mä en siis tiedä, alkuunhan mä en edes tiennyt mistä hakee apua. Mä en muista kauan mä siin punkkailin kaverin tykönä ja yhdessä autossa sit aikanaan. Sit rupesin ettii ja löysin ton Tastun. Menin sinne sitten.

Aika hankalaa on saada apua, jos ei sitä osaa pyytää tai kykene pyytämään.

Just joku palvelupiste asunnottomille, jotka ei halua asua asuntoiloissa eikä missään ryhmämajoituksissa. Ja sit siel neuvottais, et tääl tämmösset sivut, et käyppäs kattoo.

Työntekijöiden vastauksista ilmeni, ettei tarjolla olevista palveluista tiedetä tai miten niitä lähdetään etsimään. Kadulta kotiin -hanke ei myöskään itsessään ole kaikille asunnottomille tiedossa, ja kriteerit hankkeen asiakkaaksi pääsemiseksi

on olemassa. Työntekijöiden haastatteluissa selvisi se, että he joutuvat usein ohjaamaan asunnottoman muualle, kun heihin otetaan yhteyttä. Työntekijät kertoivat haastatteluissa omasta roolista Tampereen asunnottomuustyön kentällä. He kertoivat olevansa kaupungin tukena asunnottomuustyössä, ei hoitamassa sitä itse pois. Sen vuoksi asuntoihin on olemassa kriteerit, ja he ottavat asiakkaaksi niitä asunnottomia, jotka eivät ole muuten viimesijaisissakaan sosiaalipalveluiden piirissä. Hankkeen työntekijät kertoivat haastatteluissa, ettei aina ihmisillä ole tietoa, että mistä ja miten lähteä selvittämään tarjolla olevia palveluita.

Mut jotenkin mekin ollaan ajateltu se ja katottu jotenkin sillee, et kaupungilla on lain mukaan velvollisuus järjestää niitä. Et me emme tee kaupungin hommia ja meil on tää rajaus, et me otetaan jos ei jostain syystä pääse sinne (kaupungin) palveluiden piiriin.

Meillä toki ei oo, kun vähän reilu 20 asuntoa. Se on kuitenkin suhteessa siihen asunnottomuuteen Tampereella ni noin 10 %, mikä on mun mielestä aika iso osa taas niinkun noin prosentuaalisesti.

Kuten haastatteluissakin ilmeni niin palvelujärjestelmässä ja sen tarjoamissa palveluissa on olemassa asumisneuvontaa ja ohjausta asumiseen liittyvissä asioissa. Jostain syystä nämä palvelut ja palveluiden potentiaaliset käyttäjät eivät tavoita toisiaan ja se ilmeni haastatteluissa. Asumisneuvontaa tulisi järjestää sellaisessa paikassa mihin olisi helppo kulkea ja täten tavoittaisi herkemmin tarvitsijat. Kaikilla asunnottomalla ei ole esimerkiksi kännykkää, joten asuntohakemusten tekeminen itsenäisesti voi olla mahdotonta ja juuri tällaisissa tilanteissa asumisneuvonnalla on suuri merkitys

7.1.2 Epäluottamus

Asunnottomuus on ihmiselle suuri kriisi mihin monet tarvitsevat tukea, ohjausta ja apua. Useissa asiakkaiden vastauksissa näkyi haastateltavien epäluottamus Kelaan, kaupunkiin ja muihin toimijoihin. Vastaajat kokivat, että Kelan tarjoamat etuudet ja niiden hakeminen on tehty tarkoituksella hankaliksi. Useammassa vastauksessa nousi esiin, että Kela säästää rahaa sillä, että etuuksien tarvitsijat eivät osaa hakea etuuksia, täyttää tarvittavia lomakkeita ja lähettää liitteitä. Jos ei ole

hakenut aikaisemmin Kelasta etuuksia, ihmiset harvoin edes tietävät, mitä heidän tulisi hakea ja mihin heillä on oikeus.

Kadulta Kotiin -hankkeen asiakkaat mainitsivat yhdeksi merkittävimmäksi hankkeen tarjoamaksi avuksi Kelan tukien hakemiseen avun. Se on luonnollista, kun pohtii pitkäaikaisasunnottomien ja vankilasta toistuvasti asunnottomaksi vapautuneiden taustaa. Heidän ei ole tarvinnut pitkiin aikoihin hakea esimerkiksi asumiseen tukea Kelasta. Epäluottamus liittyy varmasti osittain siihen, että ei tiedetä. Ei osata täyttää lomakkeita tukien hakemiseen ja ei tiedetä mitä täytyy hakea. Kela voi tuntua etäiseltä ja sen monimutkaiset hakemusohjelmat aiheuttavat epävarmuutta.

Kelaan on vähä semmonen sisäännkirjotettuna, et jos se asiakas ei kysy ni älkää vahingossakaan neuvoko mitään.

Mä en ymmärrä Kelan toimintaakaan. Tehdään niin vaikeeks, niin tulee mieleen et onks tää nyt tarkotuksella tehty asiat niin vaikeeks, että ihminen luovuttais ja säästäis siinä rahaa. Niin, Kelan toimintaperiaate on se, että kaikille mahdollisimman vähän. Mä uskon, että ne ei halua yksinkertaistaa näitä asioita, se tietäis rahanmenoa.

Kaupunkia kohtaan epäluottamus näkyi haastateltavien vastauksissa kaupungin tahtotilan puutteena. Asiakkaat kokivat, että julkisen sektorin toimijalla, kaupungilla ei ole riittävästi tahtoa asunnottomuuden vähentämiseen tai poistamiseen. Vastataajat kuvailivat kaupungin käyttävän rahaa paljon turhempikin asioihin, kuin asunnottomuustyöhön. Koettiin, että asunnottomuudesta ja sen vähentämisestä puhutaan kauniisti asunnottomien yössä sekä vaalien alla, mutta mitään ei tapahdu. Osa asiakkaista koki haastatteluissa, että päättäjät eivät tiedä tarpeeksi asioista, joista päättävät. Vastauksissa nousi esille, että asunnottomia ei auta se, että päättäjien tasolla tilastoidaan asunnottomien määrää ja pohditaan sitä. Vastataajat toivoivat, että päättäjät jalkautuisivat asunnottomien joukkoon ja tekisivät työtä myös siellä. Niin, että päättäjät oikeasti tietäisivät millaisista asioista he päättävät ja, mitä asunnottomat joutuvat kokemaan.

Se on tahto kysymys, sitä tahtoa ei oo tarpeeks. Kyllä heidän pitäis se tietää.

Vähän pitäis jalkautua tonne asunnottomien joukkoon. Ei se, että lyödään jotain numeroita, että näin ja näin paljon asunnottomia. Ei se oo ketään hetkauttanu. Joka vaalien alla ja sitten kun tulee se asunnottomien yö, niin puhutaan niin kauniisti, mutta onko mitään tapahtunut? Vähän epäilen.

Valtio näyttää jopa osittain sysäävän vähä järjestöjen niskaan hoitettavaks niit asioita, kun järjestöt harvoin jättää niitä pulaan.

Epäluottamusta kaupunkiin ja valtioon asunnottomuuden ehkäisevänä toimijana lisää myös se, että osa vastaajista koki, että kaupunki on jättänyt kaikki vähävaraisten auttamisen järjestöjen harteille. Vastauksista pystyi huomaamaan, että haastateltavat luottivat asunnottomuus- ja vähävaraistyössä enemmän erilaisten järjestöjen tekemiseen. Koettiin, että järjestöt eivät jätä ihmistä pulaan. Vastauksissa oli näkyvissä erilaisia ajatuksia ja pohdintoja siitä, pitäisikö kaupunkien ja valtion ottaa enemmän asunnottomuustyötä itselleen vai tarjota enemmän rahoitusta järjestöille, jotta heillä olisi työ vahvemmissa kantimissa.

7.2 Palveluiden joustavuus asunnottomuuden vähentämiseksi

Kadulta Kotiin -hankkeen työntekijät pohtivat haastatteluissa minkä tulisi muuttua, jotta asunnottomat saisivat parempia palveluita ja apua. Tärkeäksi teemaksi asunnottomuuden vähentämisessä nähtiin inhimillinen kohtelu ja se, vaikka joku ei halua itselleen asuntoa, hänellä mahdollistettaisiin viranomaisten voimin inhimillisempää elämää asunnottomana mitä missäkin tilanteessa tarvitsee. Työntekijät nostivat esiin myös matalankynnyksen palvelut ja sen, että avun tarvitsijat kohdattaisiin juuri siellä missä he ovat.

Työntekijät peräänkuuluttivat joustavuutta mitä Kadulta Kotiin -hankkeen kautta pystytään tarjoamaan asunnon lisäksi. Joustavuus pitää sisällään sen, että asunnottomien kanssa pystytään työskentelemään myös virka-ajan ulkopuolella tai toisinaan virka-ajalla hoitaen yhdessä viranomaisasioita. Kaupungin toimijoiden ajateltiin pystyvän vastaamaan mahdolliseen asunnottomuustyön muutostarpeeseen, huomioiden kuitenkin kaupungin asunnottomien palveluiden jäykkyys. Tärkeäksi koettiin, että kaupungin tukena on erilaisia hankkeita, jotta asunnottomat

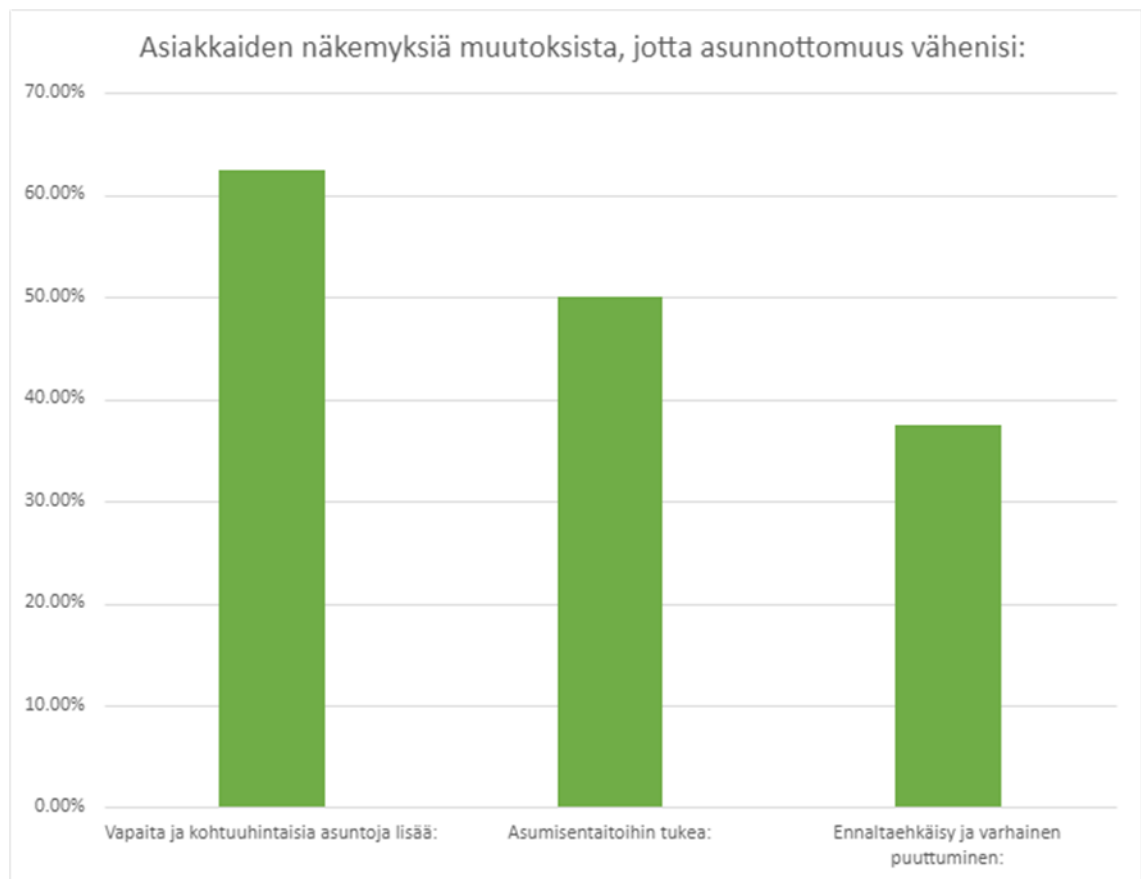
saavat kokonaisuudessaan parhaan mahdollisuuden päästä asunnottomuuden polulta eteenpäin.

Et ei oo sellasta tiukkarajaista, et emmä voi tehdä niin tai emmä voi tehdä näin. Vaan voidaan kattoo mikä on asiakkaan edun mukaista. Ja toimii sitten sillain. Mutta näitä vois olla enemmän näitä tämänlaisia hankkeita, mut se vaatii työntekijöiltä ja työyhteisöltä paljon.

Mä ajattelen näin, että kolmannen sektorin työntekijänä oon havainnu sen, että asunnotonta voidaan auttaa sillä semmosella pitkäjänteisellä työskentelyllä. Mutta myös sillä työskentelyllä, että voidaan antaa palveluja virka-ajan ulkopuolella taikka joustaa siitä toimisto työskentelystä. Mennään ihan konkreettisesti auttamaan henkilöitä virastoihin ja autetaan niissä asioissa.

Tärkeäksi teemaksi hankkeen työntekijöiden osalta nousi asunnottomuustyössä tehtävä palveluiden joustavuus. Asunnottomuustyössä asiakkaille mahdollistuu monipuolinen apu, kun ohjauksen ja avun saaminen ei ole niin tiukkarajaista. Asiakkaiden haastatteluissa ilmeni myös hankkeen työntekijöiden tarjoaman tuki, joka ei ole aika- tai paikkasidonnaista. Osa asiakkaista kertoi, että moni viranomaisasia olisi jäänyt tekemättä ilman hankkeen työntekijöiden tukea.

Hankkeen asiakkaat nostivat kolme keskeistä asiaa esiin, miten asunnottomuutta saataisi vähennettyä Suomessa. Suurimmaksi toivotuksi muutokseksi nostettiin, että vapaita ja kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja tarvittaisiin lisää. Tämän lisäksi koettiin, että asumisentaitoihin tarvittaisiin tukea sekä ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen tulisi kiinnittää huomiota (kuvio 8). Hankkeen työntekijät nostivat myös kyseiset asiat esiin haastatteluissa asunnottomuuden vähentämisen kannalta.

KUVIO 8. Asiakkaiden näkemyksiä asunnottomuuden vähentämisen muutoksista.

7.2.1 Vapaat ja kohtuuhintaiset asunnot

Asiakkaiden haastatteluissa ilmeni useita muutoksia mitä asunnottomuuden vähentämiseksi tarvittaisiin. Suurimpana asiana haastatteluun osallistuneet asiakkaat kokivat asuntojen määrän ja saatavuuden olevan keskeisessä osassa. Yli puolet haastatteluun osallistuneista nosti asian esille (kuvio 8). Asiakkaiden haastatteluissa ilmeni, että vapaita asuntoja on tarjolla runsaasti, mutta jostakin syystä aina asuntojen tarjoajat ja asunnottomat eivät kohtaa asuntomarkkinoilla. Syitä tähän on lukuisia ja Kadulta Kotiin -hankkeen asiakkaat miettivät syitä tähän haastatteluissa. Kasvukeskuksissa kuten Tampereella yksinasuvalle ihmiselle tarjolla ei ole kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja tarpeen vaatimalla tavalla.

Enemmän asuntoja ja kohtuuhintaisia. Helpommalla asuntoja.

Mä en tiää mikä lukumäärä Tampereel on niit yksinäisii naisii, yksinäisii miehii niiku asuntojonoissa. Niiku, mutta ne ei kuitenkaa mitää iha pienii jonoj oo. Samaan aikaan tääl on kämppii vaikka kuinka paljon. Mutta ne ei jostain syystä kohtaa ne niiku kysyntä ja tarjonta.

Asiakkaat nostivat haastatteluissa esiin, että monesti vuokranantajat vaativat vuokralaiselta kunnossa olevia luottotietoja. Asunnottomat ovat jossakin elämän vaiheessa kokeneet kriisin, kun ovat jääneet asunnottomiksi ja näissä tilanteissa on monesti syntynyt luottotietoihin merkintä maksamattomista laskuista tai vuokrista. Muutamassa haastattelussa ilmeni, että vapaat asunnot ja asunnottomat eivät kohtaa asuntomarkkinoilla. Koettiin, että asunnon saamiseen vaikuttaa ihmisen henkilökohtainen status yhteiskunnassa. Haastatteluissa pohdittiin, että vuokra-asunnon saamiseen vaikuttavat esimerkiksi, että onko tuleva vuokralainen työelämässä, minkälainen ulkoinen habitus on, minkälainen vuokrahistoria ja monet muut statukseen vaikuttavat tekijät. Haastatteluissa ilmeni, että monesti vuokranantajien ennakkoluulot ja mielikuvat voivat olla tällaisissa tilanteissa oleellinen asia ja vaikuttavan siihen, että kenelle asunnon vuokraa.

7.2.2 Asumisen taidot

Asunnottomuuden syitä on lukuisia. Toisille asunnottomuuden syynä on esimerkiksi elämässä tapahtunut ennakoimaton kriisi kuten avioero, työttömyys tai läheisen kuolema. Puolet vastaajista ajatteli asunnottomuuden joiltakin osin johtuvan siitä, ettei asumisen taidot ole riittävän hyvät ja niihin tarvittaisiin tukea (kuvio 8). Haastatteluissa hankkeen asiakkaat pohtivat, että asumiseen liittyy hyvin paljon oikeuksia, mutta myös vastuuta. Asukkaan tulisi huomioida ympärillä asuvat naapurit, taloyhtiön järjestyssäännöt ja tärkeää olisi huomioida asumisenhyvinvointia edistäviä asioita. Asunnosta tulisi pitää päälisinpuolin huolta, ettei asunnosta tule asumiskelvoton aiheuttamien vaurioiden vuoksi. Mikäli yöaikaan omassa asunnossaan jatkuvasti metelöi, niin pidemmällä tähtäimellä tiedossa on todennäköisesti vuokrasuhteen päättäminen. Haastatteluissa nousi esiin vastuu siitä, että keskeisessä osassa on se, että asunnon omistaja pitää huolta myös siitä, että vieraat noudattavat järjestyssääntöjä. Asumisentaitojen puutteet näky-

vät myös taloudellisissa asioissa, kuten vuokrien ja laskujen maksamisen haasteena. Tämä puolestaan heijastuu siihen, ettei asuntoon ole voimavaroja tai taitoa ostaa esimerkiksi elämiseen välttämättömiä huonekaluja tai tarvikkeita.

Mimmoset taidot, sosiaaliset taidot sul on ylipäättään. Et pitäis sitä kämppää yllä, olla metelöimättä öisin, ku se on kuitenkin yhteisöllistä se asuminen. Ni ni totasiin on monelaista opetettavaa niiku itsekullekin. Tässäkin yritetään opettaa ja ihminenhän oppii mitä vaan, jos motivaatioo on. Mut jos sitä ei oo niin ne puhumiset on vähän niiku puhuis vessanpöntölle.

Asiakkaiden haastatteluissa ilmeni, että elämisen taitojen opettelu hankkeen kautta olisi positiivinen asia. Työntekijöiden haastattelussa selvisi, että asia on tiedossa ja elämisen taitoja opetetaan etenkin niille asiakkaille, joilla puutteet näkyvät selvästi. Koska kyse ei ole tukiasumisesta niin asumisen taitojen haasteet voivat jäädä huomioimatta. Työntekijöiden haastatteluissa tuli ilmi, että osaamattomuus näkyy asumisen taidoissa. Osaako ihminen hakea tarjolla olevia Kelan etuuksia ja miten asunnosta sekä itsestä huolehditaan. Kadulta kotiin -hankkeessa tarvittaessa neuvotaan asumisen taidoissa konkreettisesti.

Asunnottomuudessa on paljon semmosta osaamattomuutta. Joko niin, että ihminen on tippunut palvelujärjestelmästä täysin ulkopuolelle tai sitten siellä on kykenemättömyyttä hoitaa näitä asioita. Ei ymmärretä, mitä pitää tehdä ja miten ne pitää tehdä. Niin, että viedä ihan kädestä pitäen niitä ihmisiä palveluihin.

Sit jos ongelmat on tosi syvällä ja isot jo niin et sä pääse mihinkään tapaamisajoille ja millä sä menet sinne. Sittenkun ei oo sitä puhelinta, kun se on varastettu ja muuta niin on se aika hankalaa. Sit muutenkin, kun on se haavottunu se elämä jo niin paljon, et on vaikee selvitä pienestä vastoinkäymisestä, ni emmä tiiä. Mä oisin varmaa jo monta kertaa luovuttanu jos mä oisin monen mejän asukkaan housuissa.

Meidän työntekijöiden pitää tehdä selväks asiakkaalle se, että me ollaan siinä tukena ja apuna. Opastamassa siihen normaaliin asumiseen. Siellä ei esimerkiksi tarvitse nukkua toppavaatteet päällä siellä lattialla ikkunat auki, et se ei oo sitä ns. normaalia.

Työntekijät toivat haastatteluissa ilmi, että ovat asiakkaiden tukena ja apuna asumisen ja elämisen opettelemisessa. Asunnottomuuteen liittyy osaamattomuutta

ja siihen hankkeen kautta pyritään vaikuttamaan. Ideaalissa tilanteessa asumisentaidot kehittyvät. Omasta asunnosta pystyy pitämään huolta ja asunto alkaa tuntua usein enemmän kodilta. Asunnosta voi tulla turvapaikka.

7.2.3 Ennaltaehkäisy

Asunnottomuuden ennaltaehkäisy olisi äärettömän tärkeää, jotta haastavat sekä pitkäkestoiset haasteet asunnottomuudessa pystyisi välttämään. Ennaltaehkäisevää tukea asumisen ja arjen haasteisiin on tarjolla kotiin, mutta se ei tavoita kaikkia avun tarvisijoita. Toisinaan vaikka tukea saisi kotiin, se ei ole riittävää tai oikea-aikaista mikäli tilanne asunnossa on pahasti kriisiytynyt. Tilanteessa olisi paljon kehitettävää ja useat haastateltavat olivat myös sitä mieltä, peräänkuuluttaen vuokranantajan vastuuta häätötilanteissa. Haastatteluissa kävi ilmi se, että vuokran jäädessä rästiin tai häiriökäyttäytymisen ollessa jatkuvaa olisi tilanteeseen hyvä puuttua ennaltaehkäisten tilanteeseen. Yli kolmasosa haastateltavista asiakkaista kertoi ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen tärkeydestä (kuviot 8).

Muutamia asiakkaita mieltivät haastatteluissa, että olisiko esimerkiksi varoituksen yhteydessä mahdollisuus antaa vuokralaiselle jotakin kontaktia mihin ottaa yhteyttä, mikäli itse kokee asumisen haasteita. Asiat mitä haastatteluissa ilmeni ei ollut suuria, monimutkaisia tai budjettia vaativia. Asunnon menettämisen jälkeen toivottiin jotakin kontaktia mihin ottaa yhteyttä esimerkiksi ohjelappu tai puhelinnumero. Hankkeen asiakkaat kuvailivat haastatteluissa, että ihmisen jäädessä asunnottomaksi on tilanne elämässä kriisiytynyt ja tilanteessa ei aina pysty ajattelemaan johdonmukaisesti tai siihen ei ole taitoa. Ei ole voimavaroja tai osaamista etsiä tietoa. Ilman ohjeita tai neuvoa kriisiytyneessä elämäntilanteessa, voi jäädä ilman tukea ja yksin.

Se pitäis oikeestaan tulla vuokranantajalta se tietynlainen semmoinen puuttuminen siihen, jos näkee, että alkaa jäädä maksut rästin ja muutakin kun niitä uhkailukirjeitä. Se ei ainakaan auta ketään, ajaa vaan ihan paniikkiin. Voin puhua ihan kokemuksesta.

Se pitää kyl hakee ja se et ihmiset ei osaa hakee. Sitä ei niku saa, mut jos sä osaat mennä johonkin paikkaan, niin varmaan sit siel autetaan. Ei siis automaattisesti sillonku sä saat hädön. Mä oon saanu muutaman kerran hädön niin siin kohtaa jää kyl ihan yksin. Kukaan ei ohjaa mihinkään, et mee kysyy tuolta, että vuokranantajillaki vois siin kohtaa, ku ne häätää ni vois olla joku sellanen systeemi. Et jos joudut häätämään vuokralaisen niin ohjaa vaikka tähän numeroon ettei jää ihan pulaan.

Työntekijöiden haastatteluissa nousi esiin ennaltaehkäisy, ja he peräänkuuluttivat asunnottomuuden ennaltaehkäisyn tärkeyttä. Asioita, joita työntekijät nostivat esiin ovat asiakkaan ja hänen sosiaalityöntekijänsä tiivis kontakti sekä päihteiden käyttäjien auttaminen hoitoon, mikäli asiakas kokee siihen motivaatiota. Kadulta Kotiin -hanke huolehtii omalla kohdalla asunnottomuuden ennaltaehkäisystä etenkin niissä tilanteissa, mikäli asiakas saa jostakin syystä ViaDian asunnosta hädön. Työntekijät kertoivat haastattelussa, että hädöstä huolimatta pyritään säilyttämään luottamuksellinen ja turvallinen suhde kyseiseen ihmiseen. Tulevaisuudessa tilanne voi olla se, että saa uudelleen Kadulta Kotiin -hankkeen kautta asunnon. Uudelleen asuttaminen kyseisiin asuntoihin ei ole mahdotonta.

Kai se pitkässä juoksussa vois tulla halvemmaksi ja ois ihmisarvoisempaa, jos siihen ennaltaehkäisyyn niiku enemmän puututtais.

Pyritään viemään sitä koko prosessia läpi, että ihminen tuntee olevansa tavallaan turvassa, vaikka jää asunnottomaksi tuntee olevansa hyväksytty. Sillä me saadaan myös asiakas takaisin ja mä luulen, että hanke on aika hyvin onnistunut siinä. Koska meillä on asiakkaita, jotka ovat palanneet, joko työtoimintaan tai uudestaan meidän asukkaaks, jos ei oo semmosia rikkeitä, että ei voida tarjota asuntoa. Asiakkaan kanssa yhteistyö ja hyvä kontakti on sellanen edellytys, että pystytään tekemään sen kanssa työtä ja asiakas luottaa. Jos se luottamus menee, niin sillonhan ei oo mitään tehtävissä enää.

Haastatteluista ilmeni, että haastateltavat asiakkaat kokevat ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen olevan ihmisarvoista. Se on parempi vaihtoehto, kuin auttaminen ja ohjaaminen vasta sitten, kun elämässä ongelmat ovat kasautuneet. Asiakkaat toivat haastatteluissa ilmi, että kasautuneet ongelmat luovat sen, että on vaikea ottaa tarjolla olevaa apua vastaan. Sen vuoksi ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen on tärkeää.

7.3 Hankkeen kokonaisvaltainen apu asiakkaille

Kadulta kotiin -hankkeen työntekijät pyrkivät antamaan asiakkaille tukea yksilöllisesti useilla elämän osa-alueilla. Työntekijät antavat ohjausta ja apua moniin asioihin, mutta huomioiden kuitenkin ajan rajallisuuden. Kadulta kotiin -hankkeen kautta vuokratut asunnot ovat itsenäistä asumista, mutta siinä on saatavilla työntekijöiden tuki. Kyse ei ole tuki- tai palveluasumisesta. Kadulta kotiin -hankkeen nykyisten ja entisten asiakkaiden haastattelujen vastauksista selvisi hankkeen tarjoama monipuolinen tuki asiakkaille. Useat vastaajat kertoivat, että hankkeen kautta ovat saaneet apua moniin tarvitsemiin asioihin niin fyysiseen, psyykkiseen kuin sosiaaliseenkin tuen tarpeeseen. Harva pystyi nimeämään asioita, joihin hankkeen toiminta ei pystynyt vastaamaan.

Kyllä mä oon kokenut, että oon ton hankkeen kautta saanut avun ihan kaikkeen, mitä oon tarvinnu.

Nää ei ole missään vaiheessa antanu sellasta valmista ratkaisumallia. Sellasta, että tee näin. Vaan nää on oikeesti osannu puhua sellasta, että mieti.

Se anto mulle sen hetken lisää, mitä mä tarvitsin saadakseni elämäni uudelleen järjestykseen ja asiat oikeesti kuosiin.

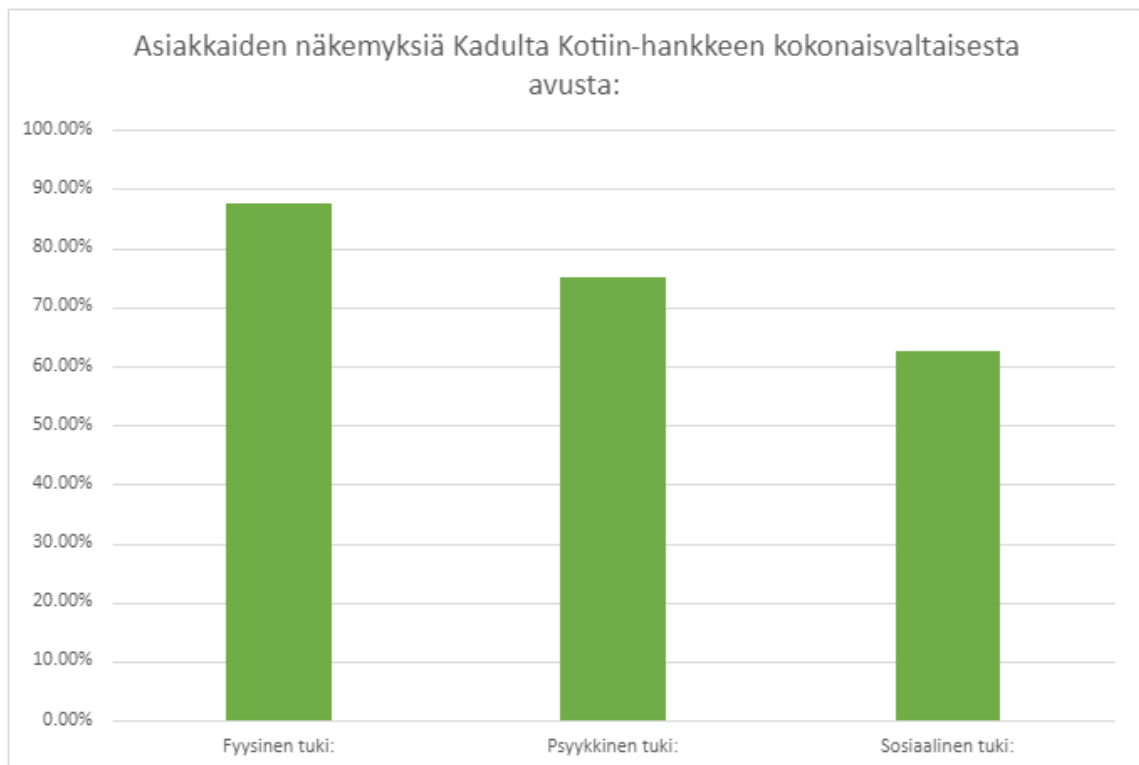
Hankkeen monipuolinen tuki mahdollistaa asiakkailensa hyvät eväät kohti täysin itsenäistä elämää. Hankkeessa näkyy vahvasti periaate, että asiakkaat ovat oman elämänsä asiantuntijoita. Työntekijät eivät pyri antamaan valmiita ratkaisuja vaan motivoivat asiakkaita pohtimaan itse mikä vie omassa elämässä eteenpäin ja mistä valinnoista on hyötyä. Hankkeen työntekijät kuitenkin pyrkivät tunnistamaan tilanteet, joissa työntekijän on otettava vastuuta enemmän asiakkaan tilanteesta, mikäli voimavarat ovat sillä hetkellä vähissä. Työntekijöiden haastatteluisissa vahvistui, että hankkeen toiminta pystyy antamaan asiakkailleen monipuolista tukea. Syy tähän on hankkeen joustavuus ja se, että työtä voidaan tehdä missä vain ja milloin vain. Työntekijät ovat itse sitoutuneita ja valmiita toimimaan asiakkaiden edun mukaisesti erilaisissa tilanteissa. Työntekijät näkevät oman roolinsa rinnalla kulkijoina niin, että toimitaan jokaisen asiakkaan kanssa yksilöllisesti. Jokaiselle asiakkaalle annetaan tasapuolista kohtelua, vaikka kohtelu voikin olla asiakkaiden välillä hyvin erilaista.

Me ollaan oltu mukana häissä, ollaan oltu mukana hautajaissa. Kaikenlaisia erilaisia juttuja.

Ite oon käyttänyt asianajaja sanaa, me ollaan asiakkaiden asianajajia. Se vois olla yks nimike meille. Mut se, että saadaan yhteinen ymmärrys asioista, niin se auttaa jo pitkälle. Ja opitaan ne konstit, että miten hoidetaan mikäki asia.

Mä ajattelisin, että tää hanke antaa sitä vapautta tehdä sitä työtä niin monella eri tapaa. On se asia, mikä tahansa niin me pystytään vastaamaan siihen tarpeeseen.

Kadulta Kotiin -hanke antaa asiakkailleen monipuolista tukea. Työntekijät kertovat pyrkivänsä auttamaan ja ohjaamaan asiakkaitaan inhimillisesti sekä joustavasti. Tukea annetaan yksilöllisesti. Haastatteluun osallistuneet asiakkaat nostivat esiin näkemyksiä Kadulta Kotiin -hankkeen laajasta avusta. Lähes kaikki asiakkaat kokivat saaneensa fyysistä tukea hankkeessa. Tämän lisäksi koettiin, että Kadulta Kotiin -hankkeen kautta sai psyykkistä ja sosiaalista tukea (kuvio 9).

KUVIO 9. Asiakkaiden näkemyksiä Kadulta Kotiin -hankkeen kokonaisvaltaisesta avusta.

7.3.1 Fyysinen tuki

Kadulta kotiin -hankkeen asiakkailta on ollut tilanteita, jossa heillä itsellään ei ole voimavaroja hoitaa kaikkia tarvitsemiaan konkreettisia asioita. Hankkeen työntekijöillä on mahdollisuus antaa heille fyysistä tukea. Haastatteluun vastanneista asiakkaista lähes kaikki kertoivat, että hanke on antanut konkreettista apua laajasti (kuviokuva 9). Useimmat kertoivat kokemastaan avusta muuttaessa hankkeen välivuokra-asuntoon tai pois sieltä. Yksi haastateltavista kertoi, että tavarat kannettiin ja pyykinpesukoneen liitännät hoidettiin, toinen haastateltavista puolestaan kertoi, että tavarat olivat muutettu jo etukäteen hänen puolestaan vapautuessaan vankilasta. Kolmas haastateltavista kertoi, että hänet autettiin menemään paikan päälle tarvitsemansa palvelun piiriin. Työntekijät ovat mukana asiakkaan elämän muutoksissa, toisinaan rinnalla kulkijoina ja toisinaan ihan fyysisenä apuna.

Kaikki siivous ja kaikki oli tehty ja se oli hyvässä kunnossa. Ja itseasiassa mun osa tavaroistakin oli jo muutettu valmiiksi. Et sinä päivänä, kun mä vapauduin mun ei tarvinnu enää muuttoa tehdä.

Auttaa asioimaan kelan ja sosiaalitoimen kanssa, koska jossain vaiheessa tuntuu siltä ettei jaksa ite alkaa selvittämään niitä paperimääriä mitä sinne tarvii toimittaa.

Työntekijät näkevät fyysisen tuen välttämättömänä, jotta asunto ei olisi ainoastaan kattona pään päällä vaan siellä voisi opetella elämisen taitoja. Tämä puolestaan auttaisi asunnotonta integroitumaan takaisin yhteiskuntaan ja tarjolla oleviin palveluihin. Asiakkaan muuttaessa asuntoon, hän on mahdollisesti ollut jo hyvin pitkään ilman asuntoa. Hanke on suunnattu pitkäaikaisasunnottomille ja toistuvasti asunnottomana vankilasta vapautuville, joten tämänlaisissa tilanteissa ei voi olettaa, että henkilöllä olisi valmiuksia rakentaa itsenäisesti uusi pohja elämälle ilman fyysistä tukea.

Mä ajattelen, että meidän hanke tekee no ihan tää konkreettinen apu, mutta jotenki sellasta. Sellasta niiku ihmisten yhteiskuntaan integroituvaa sellasta työtä, että he integroituis yhteiskuntaan. Et sellasta asenteen muuttavaa työtä, että ollan yhdessä sen kelan kaa yhteis-

työssä ja käydään yhdessä sosiaalipalveluissa tai terveysterveyspalveluissa, et se kynnys madaltuu ja ehkä se ei jossain vaiheessa enää oo niin korkea, sinne ehkä uskaltaa mennä itekki.

Elämisen perusasioihin, asunnon kalustamiseen, saamiseen, kaikkiin raha-asioihin, velkaneuvontaan, velkajärjestelyyn ja terveysterveyspalveluihin. Just tähän, et pääsis takaisin palvelujärjestelmään, et on sossut etitty.

Asiakkaiden haastatteluista ilmeni, että fyysisen tuen avulla moni sellainen asia on mahdollistunut, mikä ilman tukea olisi ollut hyvin haastavaa. Kun voimavaroja ei vain yksinkertaisesti ole, pienikin konkreettinen tukitoimi, kuten palveluun vieminen paikanpäälle tai sairaalle ruoan vieminen kotiovelle voi tuntua suurelta ja siitä voi saada paljon voimaa eteenpäin. Tunne siitä, että joku auttaa, kun itselle tulee haastava elämäntilanne antaa uskoa tulevaisuuteen.

7.3.2 Psykykinen tuki

Haastateltavista asiakkaista kolme neljäsosaa kertoi, että hankkeen työntekijät tarjoavat keskusteluapua ja pyrkivät kohentamaan asiakkaiden psyykkistä hyvinvointia (kuvio 9). Kadulta Kotiin -hankkeen asiakkaat tiedostavat sen, että työntekijät ovat tarvittaessa tavoitettavissa, joka itsessään jo lisää turvallisuudentunnetta. Tieto siitä, ettei jää yksin missään tilanteessa on olemassa ja asioiden sa-noittaminen sekä purkaminen on mahdollista. Työntekijöiden olemassaolon vuoksi kynnys pienienkin asioiden kysymiseen tai pohtimiseen madaltuu ja tämä edesauttaa osaltaan psyykkistä tasapainoa. Keskusteluavun lisäksi työntekijät ohjaavat asiakkaita tarvittaessa oikeiden palveluiden piiriin, mikäli asiakas kokee itse tarvitsevänsä sellaista apua.

*Henkinen tuki ja apu siinä takana on ollut ihan korvaamaton. Keskustelut *työntekijän nimi* kanssa on ollu semmossii ihan korvaamattomia hetkiä. On joskus pystyny puhumaan sellassista asioista, jotka tuntunu ensin, että ei nyt ihan vielä pysty avautuu, mutta vois sanoo päivittäisen taakan keventäminen ollu iso juttu sillon alkuun. Mä oon saanu oikeestaan pääkoppani kasaan ihan vaan sillain pelkästään viikottaiset keskustelut, joita mä käyn oman tukihenkilöni kanssa, niin ne on kyllä mulla auttanut. Potkineet järkeä päähän, että mieti mitä kannattaa tehdä ja mitä ei kannata.*

Alkuun tuntu jotenkin vähä velvottavalta tai jotenkin hölmöltä, että miks mun täytyy nyt joka viikko siellä käydä näyttää naamaani tai jotenkin. Mut sit rupesin tykkäämäänkin. Se just sellanen henkinen tuki tuli sitä kautta.

Työntekijöiden haastatteluissa selvisi, että he itse tunnistavat tarjoavansa tukea psyykkisellä puolella. Työntekijät toivat esiin kuitenkin sen, että he tiedostavat oman rajallisuutensa ja sen, että tuen antaminen on moninaista. Tuen antamiseen vaikuttavat asiakkaan oma motivaatio, kuten myös työntekijöiden rajallinen aika. Inhimillisuus ja asiakkaiden hyväksyntä ovat kuitenkin työntekijöiden mielessä.

Me annetaan ihan kaikennäköstä tukea. Riippuen asiakkaasta ja riippuen elämäntilanteesta. Siitä, mitä hän kykenee ottamaan vastaan. Tokikaan me ei varmaan kyetä antamaan niin paljon tukea, mitä pitäis antaa.

Vaikka työntekijöiden antama psyykinen tuki on rajallista, tärkeimpänä asiana kuitenkin nähdään se, että työntekijöiden tiedetään olevan aina tavoitettavissa ja he kuuntelevat, jos tulee tarve keskustella. Työntekijöiden antama tuki esimerkiksi keskustelun merkeissä koetaan olevan saatavilla matalalla kynnyksellä, joka itsessään jo antaa asiakkaille olon, että missään tilanteessa ei jää yksin.

7.3.3 Sosiaalinen tuki

Haastateltavista asiakkaista yli puolet koki hankeen olleen apuna asiakkaiden sosiaalisen elämän kohentamisessa. Vastaajat kertoivat, että asunnon saatuaan on mahdollista rakentaa omaa sosiaalista elämää aivan eri lähtökohdista kuin asunnottomana, jolloin on usein riippuvainen muiden aikatauluista ja ylipäättään ihmisistä. Asunnon saatuaan asiakas voi itse määrittää omat sosiaaliset suhteensa ja mahdollisesti rakentaa uusia suhteita. ViaDia järjestää hankkeen asiakkaille yhteistä ohjelmaa ja muuta toimintaa, siellä asiakkailta on mahdollisuus verkostoitua muiden jokseenkin samassa tilanteessa olevien ihmisten kanssa. Tämä yhteisöllinen toiminta vahvistaa osaltaan asiakkaiden sosiaalista hyvinvointia. Muutamien haastateltavien vastauksista tuli ilmi toiminnan merkityksellisyys, joka on korona pandemian aikana kärsinyt huomattavasti.

Ne ketkä on aika hankalassa asemassa, niin sitten ku ne niinkun kämpän. Niin sit ne voi lopettaa jonkun narkomaani kaverin sohvilla asumisen ja jopa raitistua, päästä töihin, ja kun on oma kämpä ja sä saat ite määrätä ketä siel on ja milloin pääsee nukkumaan ja saa ehkä jonkun parisuhteen, voi tuoda sinne tyttöystävän. Ihan niinkun sikana saa, oma asunto on aina tosi tärkeä. Niin ei siitä ole kun hyötyä. Semmoset tyypit, jotka on jääny yhteiskunnan ulkopuolelle niin voi saada takas tähän järjestelmään.

ViaDian asunnot ovat hajasijoitettuna ympäri Tamperetta ja järjestö välivuokraa niitä eteenpäin. Muutamat haastateltavat mainitsi hajasijoittamisen hyvänä apuna sosiaaliseen hyvinvointiin. Kun naapurissa ei asu kaikkia kavereita, joiden kanssa on aiemmin esimerkiksi käyttänyt päihteitä, tehnyt rikoksia tai muuten elämänhallinta on ollut ongelmallista. Näin on mahdollistunut päästä helpommin irti ns. vanhasta entisestä elämästä. Uusi asuinympäristö voi mahdollistaa uuden alun asiakkaille ja muutokselle.

Että me eripuolilla kaupunkia asutaan ja ViaDia hoitaa meidän asiat kuitenkin. Se on huono ratkasu, että kaupunki rakentais jonkun talon tonne ja asunnottomat sinne. Siellä se tilanne kärjistyy siihen malliin, että se ei oo hyvä homma. Siellä tulee ne riidat ja velkojen kimpussa ja viinat velkaa niinku ihan heti.

Työntekijät kertoivat haastatteluissa, että hajasijoitettu asumismalli koetaan turvallisempänä vaihtoehtona sosiaalisten verkostojen kannalta. Se tukee myös paremmin asiakkaiden integroitumista yhteiskuntaan. Haastattelussa tuli kuitenkin ilmi myös hajasijoittamisen asuttamisen käänköpuoli. Työntekijöillä on siinä suuri vastuu, kun täytyy miettiä millaiseen taloon voi kenetkin asuttaa, jotta suuremmilta ongelmilta tai häiriöltä vältyttäisiin. Työntekijät toimivat vuokranantajan ja asiakkaan välikätenä, tällaisissa tilanteissa työntekijöillä on velvollisuus huolehtia siitä, että asiakkaan vuokrasuhde on toimiva. Toimivaan vuokrasuhteeseen kuuluu se, että asunto on asumiskunnossa ja naapureille ei aiheudu häiriötä. Toisinaan ongelmaksi koituu taloyhtiössä olevien ViaDian välivuokra asuntojen leimaantuminen. Mikäli asunnossa on asunut aiemmin häiriöksi ollut asiakas, on ennakkoluulot uutta asukasta kohtaan jo suuret. Tämä itsessään lisää työntekijöille haastetta sijoittaa asiakkaita järkevästi asuntoihin kaikkien asumismukavuuden takaamiseksi.

Mitä enemmän ihmiset vois tonne normaaleihihn asuntoihin ihmisten sekaan, se on mun mielestä hyvä asia ja mun järjen mukaan se nopeuttaa sitä normaalisuuden tunnetta.

Mun mielestä hajasijoitettu asuminen on hyvä, mutta on tietenkin niitä huonojakin puolia. Just se, et kun ne on osakeomistustaloissa, sieltä tulee sitä uskomatonta välillä, huoneistojen arvot laskee ku me ollaan sinne joku asutettu tai ne ei saa asuntoaan myytyä. Se on sellasta, et sitä on vähän vaikee käsittää, mutta ymmärrän sen, et jos joku riehuu siellä jatkuvasti ni eihän siel halua naapurissa asuu. Asumisyksiköissä on se huono puoli, et jos joku on päässy jostain eroon päihteistä niin pääsee helpommin tipahtamaan siihen samaan taas ja siel on ehkä helpompaa se velanperintä ja muu. Mä koen, että on ehkä turvallisempaa toi hajasijoitettu juttu, mutta meillä on siellä aika iso rooli, että se onnistuu. Mutta siinä on sit se leimaantuminen kyllä, kun tiedetään kenen asunto se on, naapurit tietää heti, et sil on joko asunnottomuutta tai vankilatausta. Huono kaiku muis-tetaan niin pitkään.

Kadulta Kotiin -hankkeen työntekijät antavat asiakkaille yksilöllistä, monipuolista ja laajaa tukea kunkin voimavarat sekä toimintakyky huomioiden. Tuki on asiakkaalle välttämätöntä, kun ei ole käyttänyt mahdollisesti hyvin pitkään aikaan viimesijaisiakaan sosiaalipalveluita. Kadulta Kotiin -hanke mahdollistaa näille asiakkaille yhteiskuntaan integroitumisen ja uuden alun elämään.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Miksi palvelujärjestelmän ulkopuolelle jää asunnottomia?

Tehdyn tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että asunnottomat eivät tiedä tarjolla olevista palveluista. Asunnottomat ja asunnottomuuden vaarassa olevat eivät tiedä, mistä apua tulisi etsiä. Palveluntarjoajat ja palveluita tarvitsevat eivät kohtaa. Asunnottomuuteen liittyy usein päihde- ja mielenterveysongelmia tai äkillisiä elämän kriisejä, jolloin ihmisen toimintakyky laskee. Niittynen (2012) nimeää asunnottomaksi päätyneen tekijöiksi päihde- ja mielenterveysongelmat sekä puutteelliset asumistaidot (Niittynen 2012). Myös aikaisempi teoria aiheesta osoittaa, että elämässä tapahtuvat kriisit lisäävät osaltaan asunnottomuutta, näitä voivat olla esimerkiksi sairastuminen, puolison kuolema, työttömyys tai avioero (Asunnottomuus n.d.). Olemassa olevat palvelut nähdään asunnottomien silmin vaikeasti saavutettaviksi ja etäisiksi, vaikka asunnottomuuden uhatessa moni tarvitsisi matalan kynnyksen palveluita. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että asunnottomuuden palvelujärjestelmässä ominaista on toimijoiden sirpaloituneisuus, palveluiden koordinoimattomuus sekä palvelujärjestelmän toimintalogiikan puute (Nimi ovesa 2010). Asunnottomuuteen liittyy paljon häpeää ja stigmaa, joka lisää kynnystä etsiä ja hakea apua.

Tutkimuksen pohjalta voidaan sanoa, että asumisneuvonta ei saavuta asunnottomia. Ne, joita asumisneuvonta on saavuttanut, ovat kokeneet sitä olleen liian vähän. Asumiseen liittyvät asiat ovat monimutkaisia ja kuten yllä todettu, asunnottomat eivät tiedä palveluista, joita heille kuuluu. Asumisneuvonnan avulla asunnottomat ja asunnottomuuden uhatta olevat löytävät heille kuuluvien palveluiden piiriin. Asumisneuvonta ei siitä huolimatta tavoita oikeaa kohderyhmää tarpeeksi tehokkaasti. Monesti asunnottomuuteen liittyy kasautuvia ongelmia, jotka kohdentuvat asunnon menettämisen lisäksi muihin psyykkisiin haasteisiin. Näissä tilanteissa asiakkaan on usein hyvin hankalaa hoitaa asunnon saamiseen liittyviä velvoitteita. Voidaan ajatella, että asunnottoman saadessa katto päälle on helpompaa lähteä hoitamaan muita haasteita, kuten psyykkisiä ongelmia. Asunto ensin -mallin ajatus tukee juuri tällaisia tilanteita. Maslowin tarvehierarkia kuvaa myös tätä tilannetta. Asunto on ihmisen perustarve ja mikäli sitä

ei ole niin monet muut tarpeet jäävät toteutumatta, esimerkiksi turvallisuuden tarve ja sosiaaliset tarpeet (Maslow tarvehierarkia 2018).

Tehtyjen haastatteluiden pohjalta voidaan tehdä päätelmä, että asunnottomuutta kokeneet eivät luota viranomaisiin tai luottamus on ainakin kärsinyt. Kokemus palveluiden ulkopuolelle jäämisestä ja monimutkaisesta palvelujärjestelmästä on vaikuttanut tähän. Ulkopuolisuuden tunne on subjektiivinen, eikä asunnottomuutta kokeneiden kokemusta asiasta voida kiistää. Kun kokee, että on tippunut yhteiskunnan rattaista, on luonnollista kokea tunteita turhautumisesta ja epäluottamuksesta, vaikka oman vastuun asiaan ymmärtäisikin.

8.2 Millaisia toimenpiteitä tarvitaan asunnottomuuden vähentämiseksi?

Tutkimuksen pohjalta voidaan sanoa, että monet vastaajista pohtivat vapaiden asuntojen määrää suhteessa asunnottomien määrään. Vastaajat kokivat, että asuntoja on saatavilla ja vuokrattavissa runsaasti, mutta niitä ei ole mahdollista asunnottomana saada. Tähän vaikuttaa osaltaan se, että asunnottomuutta lisäävä tekijä kasvukeskuksissa on pula kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista ja korkeat vuokrat (Asunnottomuus n.d.). Asunnottomuuteen liittyy paljon luottotiedottomuutta, joka omalta osaltaan vaikeuttaa asunnon vuokrausta. Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että Tampereella luottotiedottomille on liian vähän kohtuuhintaisia asuntoja saatavilla. Tämän voisi kuvitella olevan ristiriidassa siihen, että esimerkiksi Maslowin tarvehierarkia kuvaa asunnon olevan ihmisen perustarve (Maslow tarvehierarkia 2018). Siitä huolimatta asunnottomuutta silti esiintyy.

Kohtuuhintaiset vuokra-asunnot ja ennaltaehkäisy asunnottomuustyössä vähentäisivät asunnottomuutta. Tutkimuksen valossa voidaan todeta, että asunnottomuuden vähentämisen tehokas työväline on hyödyntää Asunto ensin -mallia. Aikaisemmassa tutkimuksessa on kuitenkin todettu, että kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen lisääminen ei poista asunnottomuutta, koska puutteelliset asumistaidot vaikeuttavat asumisen pysymistä. Tuloksissa selviää, että uudenlaisia innovatiivisia ratkaisuja tarvitaan asunnottomuuden palveluihin. (Niittynen 2012.) Innovaatiivisten ratkaisujen tulisi palvella eri tuen tarpeessa olevia ihmisiä yksilöllisesti,

toisille luoden mahdollisuuden asuntoon, kun taas toisille asumiseen riittävästi tukea.

Asunnottomuuden vähentämiseksi keskeistä olisi ennaltaehkäisy ja erilaisiin elämäntilanteisiin kohdistuva varhainen puuttuminen. Resursseja pitäisi kohdentaa kotiin vietäviin palveluihin, jotta ongelmat eivät kerkeäisi kasaantua liian suuriksi. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma Aune on tuonut tätä näkyväksi, tavoitteenaan torjua asunnottomuuden uusiutumista ja vahvistaen ennaltaehkäisyä (Karppinen 2020). Kotiin vietävän avun tehokkuus näkyy silloin, kun apua tarjotaan oikea-aikaisesti.

Asunnottomuuden vähentämistä pitäisi tehostaa ja muutamissa asiakkaiden vastauksissa tuli tähän ihan konkreettisia esimerkkejä. Painotettiin vuokranantajan vastuuta ja sitä, että antaisi asunnottomuuden uhassa tai vuokrasuhteen irtisa- noessa jonkin kontaktin mihin ottaa yhteyttä. Tämä viestisi asunnottomalle siitä, että apua on tarjolla ja tilanteeseen ei tarvitse jäädä yksin. Ennaltaehkäisyä ei voi liikaa korostaa, sillä pahimmillaan asunnottomuus tuo ihmisille useita muita ongelmia asunnon puuttumisen lisäksi. Stenius-Ayoade (2019) on tutkinut asunnottomien terveyttä ja todennut asunnottomilla olevan huomattavasti enemmän mielenterveyshäiriöitä, terveysongelmia ja selkeästi kohonnut kuolemanriski (Stenius-Ayoade 2019). Asunnottomuus on monesti sidonnaista myös muihin elämän ongelmiin, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmiin.

Pitkäaikaisasunnottomat toivovat parannusta päihdepalveluihin resurssien ja konkreettisen avun keinoin (Kvist 2020). Joillakin nämä vaikeuttavat itsenäistä asumista. Jotta asunnottomuutta pystyisi vähentämään tarve olisi monella asunnottomalla esimerkiksi tuettuun asumiseen. Asunnottomuus uhkaa pitkittyä tai pitkittyä sopivien tukipalveluiden puuttumisen tai sopivien asumisratkaisujen löytämisen vuoksi (Asunnottomat 2020 2021). Tämän vuoksi olisi tärkeää, että asunnottomille oli saatavilla asumismuoto, jossa saa riittävästi tukea arkiseen elämään. Asunnottomina on myös joukko henkilöitä, jotka tarvitsivat elämäänsä enemmän tukea, kuin Tampereen palvelut tällä hetkellä tarjoavat. Asunnottomina on henkilöitä, joiden tuen tarpeellisuus on moninaista. Asunnottomuuden vähentämiseksi tarvitaan muutoksia palvelujärjestelmässä, jotta asunnottomille pystytään tarjoamaan asumisenpalveluita tehokkaasti ja oikein kohdennetusti.

8.3 Mikä on Kadulta Kotiin -hankkeen merkitys osana palvelujärjestelmää?

Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta Kadulta Kotiin -hankkeen olevan omalla tavallaan merkittävä osa palvelujärjestelmää. Kyse on asunnottomuustyöstä, jota ei Tampereella kaupunki tai mikään muu toimija tee. Kadulta Kotiin -hanke tekee asunnottomuustyötä, jossa yhdistyvät välivuokrausmalli ja hajasijoitettu asuminen. Se tarjoaa asiakkailleen tukea niin fyysisellä, psyykkisellä kuin sosiaalisellakin puolella. Tämä tuki koetaan merkittäväksi ja jopa välttämättömäksi, jotta pitkäaikaisasunnottomat ja toistuvasti vankilasta asunnottomaksi vapautuvat integroituisivat takaisin yhteiskuntaan ja tarjolla oleviin muihinkin palveluihin.

Asiakkaat kokivat hankkeesta saatavan avun merkittävänä. Kadulta Kotiin -hanke on merkittävä yksilölle itselleen, mutta laajemmassa mittakaavassa siitä on hyötyä koko asunnottomuuden palvelujärjestelmälle. Yksilön oma kokemus tulisi ottaa huomioon palveluita toteuttaessa ja, koska hanke on asiakkaiden toimesta koettu tärkeäksi, tulisi sen olla tärkeä myös asunnottomien palvelujärjestelmälle.

Tämä asunnottomuustyö on palvellut asiakkaitaan monipuolisen avun ja oman asunnon turvin. Asiakkaat asuvat itsenäisesti ja tuki mitä he hankkeen työntekijöiltä saavat ovat merkittävää ja erilaista mitä monessa muussa paikassa tarjotaan. Se ei ole aika- tai paikkasidonnaista ja sitä tehdään joustavasti. Se ei ole tiukkarajaista tai kaavoihin perustuvaa, joten yksilöllisyys huomioidaan. Pitkään kadulla olleet ja toistuvasti vankilasta asunnottomaksi vapautuvat tarvitsevat nimenomaan juuri tällaista tukea, jossa rajat eivät tule herkästi vastaan. Hanketyö mahdollistaa, että apua voidaan tarjota asiakkaan tarvitsemalla tavalla.

Johanna Ranta, Suvi Raitakari ja Kirsi Juhila kirjoittivat tutkimuksen vastuuneuvottelut huumeidenkäyttäjien asunnottomuuden toiminnallisista loukuista, jotka ovat palvelujärjestelmän joustamattomuus, odotus ja jonotus asunnon/avun saamisessa, asiakkaan ratkaisut ja persoona, palvelun toimintaan/ehtoihin sitoutumattomuus sekä päihitteettömyysvaatimukset ja käyttörajoitukset. (Ranta, Raitakari & Juhila 2017.) Kadulta Kotiin -hankkeessa on pyritty minimoimaan kyseisiä loukkuja ja huomioimaan asiakkaan tilanne yksilöllisesti. Asunto ensin -mallin mukainen asuttaminen tukee myös tätä.

Kadulta Kotiin -hanke on merkittävä palvelujärjestelmälle myös siksi, että asunnot ovat hajasijoitettuna ympäri Tampereetta, mitä ei aina voi olettaa Asunto ensin -mallin mukaisessa asuttamisessa. Tämä mahdollistaa esimerkiksi päihteidenkäyttäjän pääsemään irti päihteistä, kun naapurissa ei asu vanhoja tuttuja. Pääsääntöisesti elämä taloyhtiöissä on tavanomaista ja rauhallista. Kyse on yhteiskunnan normien mukaisista asumisen olosuhteista. Tämä mahdollistaa normaaliuden tunnetta. Tutkimuksessa ilmeni, että hajasijoitettu välivuokraus vaatii työntekijöiltä harkintakykyä, luottamusta asiakkaisiin ja uskoa tekemälleen työlle. Ei ole itsestäänselvyys, että taloyhtiöt ottavat ViaDian vuokrattavat asunnot ennakoluulottomasti vastaan. Työntekijöiden rooli on ajatella sekä taloyhtiön että asiakkaan parasta.

Voidaan todeta, että asiakkaat ja työntekijät kokevat Kadulta Kotiin -hankkeen olevan merkittävä. Sieltä saatava fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen tuki antaa asiakkaille mahdollisuuden uuden alun rakentamiseen. Hanke on Tampereella ainutlaatuinen ja asiakkaatkin sitä haastatteluissa toivat ilmi. Hanke on merkittävä niin yksilöllisellä, yhteisöllisellä kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Kadulta Kotiin -hankkeessa huomioidaan jokaisen tarpeet yksilöllisesti. Hankkeessa halutaan panostaa yhteisöllisyyteen luoden ja vahvistaen asiakkaille kuuluvuudentunnetta. Yhteiskunnallisella tasolla hankkeessa tehtävä työ on ainutlaatuista ja merkittävää niin Tampereella kuin muuallakin asunnottomuustyön ja asunnottomien keskuudessa. Onhan Suomi sitoutunut asunnottomuuden ehkäisemiseen ja poistamiseen YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa (Kaakinen 2013, 16).

9 POHDINTA

9.1 Eettisyys ja luotettavuus

Huomioimme eettisyyden opinnäytetyön jokaisessa vaiheessa. Tutkimuslupa on haettu ennen tutkimuksen tietojen keräämisen ja kiinnitimme huomiota eettisyyteen haastatteluiden aikana. Pyysimme jokaiselta haastateltavalta erikseen kirjallisen suostumuksen haastatteluun (liite 2) ja kysyimme luvan nauhoittamiseen. Ennen jokaista haastatteluamme kerroimme haastateltavalle vapaaehtoisuudesta, tutkimuksen sisällöistä ja tarkoituksesta. Kerroimme mahdollisuudesta keskeyttää haastattelu missä vaiheessa tahansa tai olla vastaamatta kysymyksiin niin halutessaan. Haastatteluiden nauhoituksia ei säilytetty pidempään kuin oli tutkimuksen kannalta tarpeellista. Haastattelut on käsitelty siten, ettei haastateltavaa voi niistä tunnistaa. Muuten haastattelumateriaali on käsitelty sellaisenaan, tietoja ei muutettu tai vääristelty. Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavilla on henkilökohtaista kokemusta aiheesta ja tästä syystä tutkijan on otettava huomioon aiheen sensitiivisyys ja arkaluontoisuus. Aiheen käsittely voi nostattaa haastateltavien tunteita tai traumoja pintaan ja tutkijan tulee pohtia etukäteen tämän mahdollisuutta. (Hakala 2016.)

Arvioimme laadullisessa tutkimuksessa sen luotettavuutta ja uskottavuutta. Sitä voidaan arvioida monin tavoin, yleistettävyyks on hyvä näkökulma luotettavuuden arvioimiseen (Tutkimuksen toteuttaminen 2021). Arvioimme ovatko tulokset yleistettävissä yhteiskunnallisella tasolla ja voiko tuloksia hyödyntää parantaakseen kattavasti asunnottomuustyötä. Tutkimustuloksiin on hyvä suhtautua kriittisesti ja pohtia mistä ne kertovat. Pohtiessamme tutkimuksen luotettavuutta, on otettava huomioon, että tutkimusaihe ja sen luonne ovat voineet vaikuttaa haastateltavien vastauksiin. (3.3.2 Reliabiliteetti n.d.)

Tutkimuksen tulosten uskottavuutta ja luotettavuutta arvioidessa on otettava huomioon, että haastateltavat kertoivat täysin omasta kokemuksestaan ja ajatuksistaan liittyen hankkeeseen ja asunnottomuuteen. Tutkimukseen osallistuneet asiakkaat ovat asiantuntijoita kertoessaan edellä mainituista teemoista. Tutkimuksen tulokset pohjautuvat täten täysin kymmenen ihmisen omaan kokemukseen

ja näkemykseen. Haastateltavien kertomaa kokemusta ja sen uskottavuutta ei ole syytä epäillä, sillä kokemuksen tunnetta kukaan ei voi kiistää. Haastattelut puhuvat puolestaan, jonka vuoksi tutkimustuloksia on helppo pitää luotettavina. Asiakkaiden avoimet ja henkilökohtaiset kertomukset etenkin haastatteluiden narratiivisessa osuudessa antoivat paljon. Luotettavuutta tutkimuksen tuloksiin lisäsi myös osaltaan vastauksien yhteneväisyys ja toisto. Asiakkaat jakoivat keskenään paljon samoja ajatuksia ja mielipiteitä, vaikka eivät tienneet toisten kertomaa.

On kuitenkin syytä pohtia, voidaanko kenenkään subjektiivista kokemusta yleistää yhteiskunnallisellatasolla. Vaikka varsinaisesti yksilön omaa kokemusta ei ole relevanttia yleistää yhteiskunnallisella tasolla, voidaan huomata kokemusten tukevan teoreettista tietoa. Opinnäytetyössämme on muita tutkimuksia, joissa käsitellään asunnottomuutta, Asunto ensin -mallia ja muita syrjäytymisen käsitteitä. Nämä tutkimukset omalta osaltaan tukevat tutkimamme asunnottomuutta ja sen vaikutuksia. ViaDian Pirkanmaa ry:n Kadulta Kotiin -hankkeesta ei ole aiempaa tutkimusmateriaalia, joten aihetta käsitelimme täysin puhtaalta pöydältä ilman ennakko oletuksia.

9.2 Prosessin arviointi ja jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyön ensisijainen tarkoitus ja tavoite oli tutkia, mitä Kadulta Kotiin -hanke antaa palvelujärjestelmälle. Tutkimuksen edetessä selkeytyi kuva hankkeesta ja siellä tehtävästä merkittävästä työstä asunnottomuuden vähentämisessä. Hanke huolehtii niistä asunnottomista, joista mikään muu palvelu ei pysty ottamaan vastuuta syystä tai toisesta. Lähdimme selvittämään, miksi asunnottomat ovat jääneet tai jättäytyneet palveluiden piiristä. Miten palvelujärjestelmän monimutkaisuus ja laaja palveluiden viidakko näyttäytyy asunnottomuutta kokeneen silmin. Selvittämällä edellä mainittuja asioita, saimme selville, miksi Kadulta Kotiin -hanke on ainutlaatuinen ja merkittävä osa asunnottomuustyötä Tampereella. Tutkimuksen edetessä ja asiakkaita haastatellessa huomasimme, että aiheellisempaa on kysyä, mitä Kadulta kotiin -hanke antaa yksilölle. Sille ihmiselle, joka pääsee palvelun ja avun piiriin sen jälkeen, kun ei ole käyttänyt edes viime-

sijaisia sosiaalipalveluita. Pitkäaikaisasunnoton tai vankilassa ollut henkilö on ollut pitkään ilman kotia, ilman omaa turvapaikkaa. Asunto ensin -mallin mukainen asuttaminen mahdollistaa tälle henkilölle vihdoinkin kodin ja katon päälle päälle. Se on merkittävää niin yksilölle itselleen kuin ViaDian tekemälle työlle. Tätä kautta voimme ymmärtää hankkeen vaikutuksen olla osana palvelujärjestelmää ja koko yhteiskuntaa.

Hanke mahdollistaa asiakkailleen oman vuokra-asunnon ja uuden alun elämään. Sen lisäksi hankkeen tarjoama fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen tuki auttavat asiakkaita ponnistamaan yhteiskunnan ulkopuolelta takaisin palveluiden piiriin. Vaikka tutkimuksessamme pohditaan paljon hankkeen merkitystä yksilölle itselleen, ei sen merkitystä palvelujärjestelmään pidä vähätellä. Yksilön saaman avun kautta voimme pohtia merkitystä palvelujärjestelmälle. Palvelujärjestelmän palvelut kuuluvat kaikille ja voidaan sanoa, että hanke auttaa ihmisiä näiden palveluiden piiriin. Hanke tekee Tampereella ainutlaatuisia asunnottomuustyötä ja pyrkii saamaan palvelujärjestelmästä tippuneille ihmisille mahdollisuuden uuteen alkuun.

Opinnäytetyöprosessi alkoi kohdallamme syyskuussa 2021 ja se kesti syyskuuhun 2022. Voidaan siis todeta, että prosessi on ollut kohdallamme pitkä ja ajoittain opinnäytetyön edistyminen on pysähtynyt muutamiksikin kuukausiksi. Ajatellaan kuitenkin, että tutkimukseen on välillä hyvä ottaa etäisyyttä, jotta pystyy näkemään asiat taas uusin silmin. Opinnäytetyön aihe oli molemmille mieleinen ja mielenkiinto aiheen tutkimiseen pysyi koko prosessin ajan. Mielenkiintoa ylläpiti myös se, että opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä ViaDia Pirkanmaa ry:n kanssa ja pääsimme heidän kanssaan suunnittelemaan opinnäytetyötä heti alusta alkaen. Jälkeen päin ajateltuna aikatauluihin ja niistä kiinni pitämiseen olisi voinut kiinnittää enemmän huomiota. Tulevaisuudessa mikäli ryhdymme vielä tutkimuksen tekoon, aiomme panostaa siihen enemmän pitäen aikataulusta kiinni. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekeminen sujui mallikkaasti ja yhteistyö toimi niin tekijöiden kuin työelämätahonkin välillä.

Tekemämme tutkimus Kadulta Kotiin -hankkeesta on hyvä pohja tuleville tutkimuksille. Se antaa perusteellisen pohjan siellä tehtävään työhön ja sen merkityk-

sellisyyteen. Hankkeen toiminnasta voi tehdä lukuisia jatkotutkimuksia, sillä erikseen voi syventyä tutkimaan hajasijoitettua välivuokrausmallia tai Asunto ensin -mallin mukaista asuttamista. Miten hajasijoitettua välivuokrausmallia olisi mahdollista saada toimivammaksi ja miten yhteistyötä taloyhtiöiden kanssa tulisi kehittää. Näiden lisäksi aiheita voisi olla kadulta tai vankilasta vapautuneiden tuen tarpeiden tutkiminen sekä hanketyön kulmakivien kehittäminen. Miten Kadulta Kotiin -hanketta voitaisiin kehittää, jotta se palvelisi tulevaisuudessakin asiakkaita ja pysyisi niin yhteiskunnallisen kuin asiakkaiden tuen tarpeiden kehityksen mukana.

Opinnäytetyön tekeminen oli mieltä avaava ja toi näkyväksi asunnottomuustyön tärkeyden ja toisaalta myös raadollisuuden. Yhteiskunnassamme ei usein haluta nähdä tai kuulla marginaalista tippuneita ihmisiä. Helpoin ratkaisu onkin sulkea silmät yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän epäkohdille. Todellisuudessa kaikista heikoimmassa asemassa olevat ihmiset kärsivät näistä kaikista eniten ja he ovat myös ihmisiä, jotka ansaitsevat ihmisarvoisen elämän ja katon päänsä päälle. Me halusimme kuulla heitä, joten olemme kiitollisia yhteistyöstä ViaDian Kadulta Kotiin -hankkeen asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa tehdystä yhteistyöstä. ViaDian Kadulta Kotiin -hanke on merkittävä nyt ja tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Asumisneuvonta. n.d. Tampere. Verkkosivu. Viitattu 1.12.2021. <https://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/asuminen/asumisneuvonta.html>

Asunnottomat 2020. 2021. Ara. Verkkosivu. Viitattu 4.11.2021. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2020\(59753\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2020(59753))

Asunnottomat 2021. 2022. Ara. Verkkosivu. Viitattu 30.7.2022. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2021\(62592\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2021(62592))

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategia. 2020. Varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki. Loppuraportti. Viitattu 3.2.2022.

Asunnottomuus. n.d. Vva Ry. Verkkosivu. Viitattu 20.10.2021. <https://vvary.fi/asunnottomuus/>

Asunnottomuus Suomessa. n.d. Y-Säätiö. Verkkosivu. Viitattu 21.2.2022. <https://ysaatio.fi/asunnottomuus-suomessa>

Asunto ensin. n.d. Ohjelmatyötä asunnottomuuden vähentämiseksi. Verkkosivu. Viitattu 18.2.2022. <https://asuntoensin.fi/ohjelma/historia/>

Asunto ensin 2.0. 2020. Tehdään yhdessä jokaiselle mahdollisuus. Raportti. Viitattu 4.5.2022. <https://asuntoensin.fi/assets/files/2020/03/EHDOTUS-ASUNNOTTOMUUSTY%C3%96N-POHJAKSI-2020-LUVUN-SUOMESSA.pdf>

Asunto ensin -malli. n.d. Asunto ensin. Verkkosivu. Viitattu 18.12.2021. <https://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/>

Asunto ensin -periaatteet. n.d. Asunto ensin. Verkkosivu. Viitattu 18.1.2022. <https://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/asunto-ensin-periaatteet/>

Culchane, D., Granfelt, R., Knutagård, M. & Pleace, N. 2015. The Finnish Homelessness Strategy. Kansainvälinen arvostelu. Viitattu 21.1.2022. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153258/YMra_3en_2015.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Fredriksson, P. (toim.) 2018. Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Hakala, T. 2016. Eettisyys laadullisessa tutkimuksessa- tutkijan näkökulma. Terveystieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielman lisäosa. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100284/GRADU-1481615633.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Heikkinen, A. 2020. Asunto ensin -malli Suomessa. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Kandidaatin tutkielma. Viitattu 30.7.2022. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/72059/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202010076115.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Housing First in Finland. n.d. Y-Säätiö. Verkkosivu. Viitattu 31.7.2022. <https://ysaatio.fi/en/housing-first-finland>

Housing First Institute. n.d. Founder, Dr. Sam Tsemberis. Verkkosivu. Viitattu 29.7.2022. <https://www.pathwayshousingfirst.org/>

Ihmisarvo mukaan kuntapolitiikkaan. N.d. Sininauhasäätiö. Verkkosivu. Viitattu 22.9.2022. <https://www.sininauhasaatio.fi/kuntavaalit-2021/ihmisarvo-mukaan-kuntapolitiikkaan/>

Juhila, K., Jolanki, O. & Vilkkö, A. 2016. Siirtymät ja valinnat vanhojen ihmisten ja asunnottomien asumispoluilla. Teoksessa Juhila, K. & Gröger, T. (toim.) Siirtymät ja valinnat asumispoluilla. Jyväskylä: SoPhi, 32. Viitattu 21.1.2022 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50391/978-951-39-6664-5.pdf?sequence=1>

Järjestämismäärä. 2017. Kuntaliitto. Verkkosivu. Viitattu 3.12.2021. <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/palveluiden-jarjestaminen-ja-tuottaminen/jarjestamismäärä>

Kaakinen, J. 2012. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008–2011. Loppuraportti. Ympäristöhallinto. Viitattu 13.1.2022. https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/08/PAAVO_I_loppuraportti_J_Kaakinen_2012.pdf

Kaakinen, J. 2013. Asunto Ensin ja sitten. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Tampere: Juvenes Print oy.

Kadulta Kotiin. n.d. ViaDia Pirkanmaa ry. Viitattu 10.10.2021. <https://pirkanmaa.viadia.fi/kadulta-kotiin/>

Kahila, J. & Soivio, J. 2021. Suomalaisen asunnottomuuskentän yhteistyö herättää maailmalla ihailua. Y-säätiö- Blogi. Viitattu 15.3.2022. <https://ysaatio.fi/suomalaisen-asunnottomuuskentan-yhteistyö-herattaa-maailmalla-ihailua>

Karppinen, J. 2020. Varmista asumisen turva! Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) loppuraportti. Raportti. Asunto ensin. Viitattu 20.5.2022. <https://asuntoensin.fi/assets/files/2020/01/AUNE-ohjelman-loppuraportti-Karppinen-Kehitt%C3%A4misesuuskunta-Avainv%C3%A4ki.pdf>

Karppinen, J & Fredriksson, P. 2016. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012–2015. Paavo 2. Loppuraportti. Ympäristöministeriö. Viitattu 22.5.2022. https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/09/Paavo_2_loppuraportti.pdf

Kettunen, M. n.d. Asunto ensin -malli Yhdysvalloista ja soveltaminen Suomessa. Verkkosivu. Viitattu 4.2.2022. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114737/kettunen.pdf?sequence=1>

Kohut, C. & Patterson, M. 2022. Being homeless at the "End" of homelessness navigating the symbolic and social boundaries of housing first. Viitattu 15.7.2022. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/cars.12369>

Kvist, P. 2020. Kenellä on vastuu asunnottomuudesta? Tapaustutkimus oululaisesta asunnottomuudesta. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 4.5.2022. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/69341/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202006013598.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Maslow'n tarvehierarkia. 2018. Mielen Ihmeet. Verkkosivu. Viitattu 22.9.2022. <https://mielenihmeet.fi/maslown-tarvehierarkia/>

Mielenterveystalo. n.d. Asunnottomuus. Verkkosivu. Viitattu 20.10.2021. <https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/Tietopankki/sosiaalipalvelut/Pages/asunnottomuus.asp>

Niemelä, M. & Saari, J. 2013. Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. 1. painos. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Niittyinen, M. 2012. Asunnottomuuden polulta asumisen polulle. Narratiivinen näkökulma asunnottomuuden ja asumisen kokemuksiin. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 30.7.2022. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/83255/gradu05670.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Nimi ovelsa. 2010. Palveluinnovaatiot pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisessä. Verkkosivu. Viitattu 3.5.2022. https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/10/Nimi_ovessa_-hankesuunnitelma.pdf

"Nimi ovelsa". n.d. Kansallinen tavoite: Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Raportti. Viitattu 13.1.2022. https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/09/nimi_ovessa-raportti.pdf

Närhi, M. 2018. Tampereen asunnottomuustyön kasvot. Fredriksson, P. (toim.). Yömajasta omaan asuntoon. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Pathways Housing First. n.d. Nicholas Pleace European Observatory on Homelessness. Verkkosivu. Viitattu 31.7.2022. https://www.feantsaresearch.org/download/housing_first_pleace3790695452176551843.pdf

Perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 6.6.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Ranta, J., Raitakari, S. & Juhila, K. 2017. Vastuuneuvottelut huumeidenkäyttäjien asunnottomuuden toiminnallisissa loukuissa. Viitattu 4.3.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135168/YP1702_Rantaym.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rantala, T. 2021. Toimintaa ja toivoa – toimintakyvyn vahvistaminen Asunto ensin 2.0-asumispalveluissa. Sininauhasäätiö. Viitattu 20.6.2022. <https://www.sininauhasaatio.fi/tarinat/toimintaa-ja-toivoa-toimintakyvyn-vahvistaminen-asunto-ensin-2-0-asumispalveluissa/>

3.3.2 Reliabiliteetti. n.d. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkosivu. Viitattu 3.12.2021. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_2.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkosivu. Viitattu 23.9.2022. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Sivuaäniä: Asunto ensin -ja syystä. 2021. Vva Ry. Verkkosivu. Viitattu 11.5.2022. <https://vvary.fi/sivuaania-asunto-ensin-ja-syysta/>

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Viitattu 6.6.2022. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Stenius-Ayoade, A. 2019. Housing, Health and service use of THE Homeless in Helsinki, Finland. Lääketieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 1.8.2022. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/301731/HOUSINGH.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tampereen asumispäivystys ja asumisyksiköt. n.d. Verkkosivu. Viitattu 1.12.201. <https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/mielenterveys-ja-paihdepalvelut/asumisen-tukipalvelut/tastu.html>

Teemoittelu. 2016. Jyväskylän yliopisto. Verkkosivu. Viitattu 22.9.2022. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>

Tuomaala, V. 2018. Ilmiömedia. Verkkosivu. Viitattu 22.9.2022. <https://ilmiomedial.fi/yleinen/asunnosta-kotiin-on-joskus-pitka-matka/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1. painos. Helsinki: Tammi.

Tutkimuksen toteuttaminen. 2021. Jyväskylän yliopisto. Verkkosivu. Viitattu 11.11.2021. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen>

Valtiovarainministeriö. n.d. Kuntien tehtävät ja toiminta. Verkkosivu. Viitattu 22.9.2022. <https://vm.fi/kuntien-tehtavat-ja-toiminta>

Ympäristöministeriö. n.d. Asunnottomuus. Verkkosivu. Viitattu 18.11.2021. <https://ym.fi/asunnottomuus><https://ym.fi/asunnottomuus>

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukutsu

Hei!

Sinut on kutsuttu osallistumaan haastatteluun koskien Kadulta Kotiin -hankkeen toimintaa. Haastattelussa haluamme selvittää Kadulta Kotiin -hankkeen merkitystä palvelujärjestelmässä ja asunnottomuutta kokeneen elämässä. Pidämme tärkeänä kuulla monipuolisesti hankkeen asiakkaiden omia kokemuksia ja ajatuksia.

Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja haastattelun saa keskeyttää halutessaan milloin tahansa. Se nauhoitetaan ja säilytetään luottamuksellisesti vain tarpeellisen ajan. Haastateltavien kertomukset käsitellään nimettömästi ja tunnistettavat tiedot poistetaan lopullisesta työstä. Haastattelut pidetään ViaDian tiloissa 1.3. ja 3.3. Haastattelemassa on kaksi hankkeen ulkopuolista henkilöä ja haastattelu kestää noin 30 min. Haastattelut ovat osa sosionomin tutkinto-ohjelman opinnäytetyötä, joka toteutetaan yhteistyössä ViaDian Pirkanmaa ry:n Kadulta Kotiin -hankkeen kanssa. Valmiit opinnäytetyöt ovat luettavissa Theseuksesta.

Tule rohkeasti mukaan ja kerro omat ajatuksesi Kadulta Kotiin -hankkeesta sekä koetusta asunnottomuudesta. Ilmoita osallistumisesi hankkeen työntekijöille ja sovi heidän kanssa sopiva kellonaika haastattelulle. Mikäli tulee mitä tahansa kysyttävää, otathan meihin yhteyttä!

Opinnäytetyön tekijät

Annika Niskanen

annika.niskanen@tuni.fi

Sosionomiopiskelija (AMK)

Tampereen ammattikorkeakoulu

Heli Rantanen

heli.rantanen@tuni.fi

Sosionomiopiskelija (AMK)

Tampereen ammattikorkeakoulu

Liite 2. Suostumuslomake

Annan suostumukseni haastattelulle. Tiedän, että haastattelua käytetään osana Tampereen ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä, joka on tehty yhteistyössä ViaDia Pirkanmaa ry:n Kadulta Kotiin -hankeen kanssa. Haastattelu nauhoitetaan ja säilytetään luottamuksellisesti vain tarpeellisen ajan. Tiedän haastattelun olevan anonyymi ja kaikkien tunnistettavien tietojen poistettavan.

Olen saanut riittävästi tietoa suullisesti ja kirjallisesti tulevasta opinnäytetyöstä sekä sen sisällöstä. Ymmärrän, että haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voin keskeyttää haastattelun milloin tahansa perustelematta sitä haastattelijoille.

Paikka ja aika

Haastateltava

Nimenselvennyt

Allekirjoitus

Haastattelijat

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Liite 3. Haastattelurunko

Palvelujärjestelmä

Olet menettänyt oman asunnon ja olet nyt asunnoton Tampereelainen. Lähdet etsimään palveluita, jotka ovat suunnattu asunnottomalle sinulle. Minkälaisia palvelut ovat ja hyödynnätkö niitä? Olet ehkä jo jutellut samassa tilanteessa olevien ystävien kanssa, mitä olet heiltä kuullut? (asiakkaille)

- Mitä palveluita Tampereella on tarjolla asunnottomille? Mitkä tahot auttavat asunnottomia?
- Minkälaisia palveluita kaupungin tulisi asunnottomille tarjota?
- Minkä tarvitsisi muuttua, että asunnottomat saisivat parempia palveluja ja apua?
- Pystyykö kaupunki vastaamaan muutostarpeeseen? Miten? (työntekijöille)
- Tarvitaanko muita toimijoita kuten järjestöjä kaupungin tueksi asunnottomuuden ratkaisemiseksi?
- Mitä erilaisia hankkeita tarvitaan asunnottomien auttamiseksi?
- Mitä Kadulta Kotiin -hanke antaa palvelujärjestelmälle?
- Pystyykö joku muu organisaatio antamaan saman?
- Miksi ihmisiä tippuu palveluiden piiristä?
- Millä keinoilla tippumista voitaisiin ennaltaehkäistä tai saada takaisin palveluiden piiriin?

Asunnottomuus

Olet ollut asunnottomana jo tovin. Pääset kertomaan kokemuksestasi henkilöille, jotka työskentelevät asunnottomuuden vähentämiseksi. Mitä haluaisit kertoa heille asunnottoman elämästä ja, millaisia vinkkejä voisit antaa heille työn tehostamiseksi? (asiakkaille)

- Mitkä asiat ovat johtaneet asunnottomuuteen?
- Miksi näissä tilanteissa ei saa apua ja joutuu asunnottomaksi?
- Millaisia keinoja asunnottomuuden vähentämiseksi/poistamiseksi tulisi käyttää tai lisätä?

- Miten asunnottomuutta voidaan ennaltaehkäistä?
- Miten vähentämishjelmat näkyvät hankkeen toiminnassa? (työntekijöille)
- Miten koette asunto ensin-mallin vs. portaittaisen mallin käytön?
- Mitä haluaisit päättäjien tietävän asunnottomuudesta? (asiakkaille)

Kadulta Kotiin -hanke

Olet juuri saanut Kadulta Kotiin -hankkeen kautta asunnon. Keskustelet ystäväsi kanssa ja hän pohtii, antaisiko Kadulta Kotiin -hanke hänelle itselleen mitään. Hän pyytää sinua kertomaan omista kokemuksistasi hankkeen asiakkaana. Mitä kerrot? (asiakkaille)

- Millaiseksi koet Kadulta Kotiin -hankkeen?
- Mihin asioihin hankkeen kautta on saanut apua? Mitkä asiat muuttuneet paremmaksi?
- Onko elämässäsi/asiakkaiden elämässä tullut vastoinkäymisiä, johon hankkeen kautta ei ole pystytty auttamaan?
- Minkälaista tukea hankkeen työntekijät ovat antaneet?
- Mitä odotuksia sinulla on ollut hankkeen toiminnasta? Onko vastannut odotuksiasi?
- Miten hanketta voisi kehittää?
- Onko jokin asia, mihin hankkeen kautta olisi hyvä saada apua, johon vielä ei vastata?
- Pitäisikö toiminnan olla suuremmassa mittakaavassa?
- Millaista yhteistyötä hankkeessa tehdään eri viranomaisten tai toimijoiden kanssa?
- Miten yhteistyö toimii/ei toimi?
- Miten yhteistyötä pitäisi kehittää asunnottomien auttamiseksi ja asunnottomuuden ehkäisemiseksi?